

КОРДОН

лінія безпеки

№7²⁰¹⁴

ЗАЙВІ ЛЮДИ

стор. 32

**ДІТИ НОВОЇ
ВІЙНИ**

стор. 50

**РЕАЛІЇ
ВІРТУАЛЬНОСТІ**

стор. 40

**ДІАЛОГ
І СІМ ЗМІН**

стор. 8

**НЕ ДРУГИЙ
ПЛАН**

стор. 24

**«ЗЕЛЕНА»
КАРТА**

стор. 28

**ОСІННІЙ
РЕЦИДИВ**

стор. 10

фото Миколи ЗОРИКА

КОРДОН

Центральний друкований орган
Державної прикордонної служби України
№7 (97) 2014

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Микола ЗОРИК
E-mail: nigo@ukr.net

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Дмитро СЛИВНИЙ
E-mail: sd-media@ukr.net

РЕДАКЦІЯ ВИСЛОВЛЮЄ ВДЯЧНІСТЬ ЗА ДОПОМОГУ У ПІДГОТОВЦІ НОМЕРА:

Валентині БОЖОК
Андрію ДЕМЧЕНКУ
Олегу СЛОБОДЯНУ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

Тетяна ФІЛІПЕНКО
Наталія УСТЬЯНЦЕВА

ЛІТЕРАТУРНИЙ РЕДАКТОР:

Леся МЕДВЕДЕНКО

ДОДРУКОВА ПІДГОТОВКА:

ТОВ «Софія-А» ЛТД

ХУДОЖНЄ ОФОРМЛЕННЯ:

Людмила ДЬОМІНА

ДОДРУКОВА ПІДГОТОВКА:

ТОВ «Софія-А» ЛТД

Адреса редакції: 02099
м. Київ, вул. Ялтинська, 11
Тел./факс: (044) 566-43-30
E-mail: kordon@pvu.gov.ua

В журналі розміщені ФОТОГРАФІЇ:

Сергія КОТЕЛЬНИКОВА
Валерія ОЛІЙНИКА
Михайла ПАЛІНЧАКА
Дмитра СЛИВНОГО
Олександра ТКАЧЕНКА
Олександра ЯКОВЕНКА

Виготовлено: ТОВ «Софія-А» ЛТД,
04053, м. Київ, вул. Обсерваторна, 12-Б.

Наклад: 2626 примірників.

Підписано до друку: 20.11.2014

Свідчення про реєстрацію:
КВ№8070 від 28.10.2003.

Рукописи матеріалів, що не замовлялися редакцією, не редагуються та не повертаються. Думки авторів публікацій журналу не завжди збігаються з позицією редакції. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен та інших відомостей несуть автори публікацій.

Деякі з фотографій не є прямими ілюстраціями до текстів.

При використанні матеріалів посилання на журнал «Кордон» обов'язкове.

Підписний індекс: 48736

© «Кордон», 2014

На обкладинці фото Миколи ЗОРИКА

4 10

4 офіційно
 ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ
 ПЕТРО ПОРОШЕНКО:
 «На Державну
 прикордонну службу
 буде покладено одне
 з найважливіших
 завдань в її історії!»

8 актуально
 ДІАЛОГ І СІМ ЗМІН

10 лінія вогню
 ОСІННІЙ РЕЦИДИВ

24 пульс кордону
 НЕ ДРУГИЙ ПЛАН!

28 у фокусі
 «ЗЕЛЕНА» КАРТА

32 міграція
 ЗАЙВІ ЛЮДИ

40 компетентно
 РЕАЛІЇ
 ВІРТУАЛЬНОСТІ

44 долі людські
 ГРЕЗЫ О СЧАСТЬЕ

50 квіти життя
 ДІТИ НОВОЇ ВІЙНИ

54 аспект
 КОЛИ ХВОРІ
 ВІЙНОЮ...

57 справа честі
 ЗБЕРЕГТИ ВІРУ

24

8

32

50

**ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ
ПЕТРО ПОРОШЕНКО:
«На Державну прикордонну
службу буде покладено одне
з найважливіших завдань
в її історії!»**

Глава держави відвідав з робочим візитом Навчальний центр підготовки молодших спеціалістів Державної прикордонної служби України. Він ознайомився з процесом підготовки персоналу, окреслив найближчі перспективи розвитку Центру та відомства загалом, а також дав оцінку діям прикордонників на сході країни і вручив нагороди охоронцям рубежу, героїчні подвиги яких назавжди закарбуються на сторінках української історії. Пропонуємо вашій увазі звернення Президента України до прикордонників.

Дороге українське військо, дорогі прикордонники, солдати, сержанти, старшини, офіцери і генерали – дорогі наші охоронці кордону! Ви – перші, хто стає на захист Вітчизни, і мій святий обов'язок – прибути сьогодні до Навчального центру підготовки молодших спеціалістів Державної прикордонної служби України імені генерал-майора Момота Ігоря Федоровича. Саме генерал Момот продемонстрував власним прикладом, яким має бути прикордонник.

Великою його заслугою є створення цього Центру. Це неоцінний вклад у розбудову Державної прикордонної служби. У прикордонників сьогодні абсолютно інші завдання. В чому раніше полягало навчання в цьому Центрі? Якісна підготовка інспектора прикордонної служби. Сьогодні ж, коли на сході України ведеться вітчизняна війна 14-го року за нашу незалежність, прикордонник повинен – і водити БТР чи БМП, і бути оператором зенітно-ракетних установок, якщо треба – мати досвід перебування в системі підрозділів штурмового призначення, бути десантником, вміти все, і вміти це краще за наших ворогів. За ці декілька місяців війни ми маємо приклади справжнього героїзму. Повинні пам'ятати і вчитися на них. І це не лише подвиг Ігоря Федоровича Момота, який в перших рядах, ризикуючи життям, рятував своїх солдатів, рятував Батьківщину. Так само і вчора – в Луганській області, під час операції щодо зачистки декількох опорних пунктів, віддали свої життя українські герої спецназу, десанту, мотострільків, добровольчих батальйонів. Вони знищили велику силу противника, знищили броньовані підрозділи, знищили опорні пункти і ліквідували місця, з яких наша територія і наші блокпости постійно обстрілювалися. Ми вже вміємо воювати, ми здатні демонструвати найкращі якості воїна.

Прикордонники завжди були елітою українського війська. Першими вступаючи в бій, вони тим самим дають шанс іншим краще підготуватися до зіткнення з ворогом, і ми пишаємося нашими прикордонниками, які в надскладних умовах не просто охороняють, як це було раніше, а вже обороняють державний кордон. Шістдесят ваших побратимів-прикордонників загинули, віддавши за свою Батьківщину найдорожче – своє життя. Дванадцять полеглих – це службовці вашого Навчального центру. Ім'я героя, яке носить ваш Центр, я просив би про це пам'ятати, накладає на вас особливу відповідальність. Пам'ятайте, вам є з кого брати приклад, і я пропоную вшанувати пам'ять героїв хвилиною мовчання.

Сформована з числа військовослужбовців Центру мотоманеврена група за час проведення АТО знищила більше 50 одиниць техніки ворога і більше 500 терористів. Я вражений оперативністю, з якою ваш Центр перепрофілювався на підготовку спеціалістів суто військового профілю. Надалі підготовка за цими спеціальностями має стати обов'язковою для всіх.

Я, як Президент, ще при вступі на посаду обіцяв і згодом запропонував свій Мирний план. На його основі 5 вересня в Мінську підписано тристоронній протокол, який був схвалений і підтриманий у Мілані лідерами більшості держав світу, провідних країн Євросоюзу. Одним із ключових моментів Мирного плану та протоколу, ключовим моментом, на якому постійно наголошувала Україна, є відновлення контролю за державним кордоном України. Державний кордон є ключовим елементом суверенітету. Немає кордону – немає держави. І в цьому на Державну прикордонну службу буде покладено одне з найважливіших завдань в її історії. Разом з міжнародними спостерігачами, разом з ОБСЄ на вас покладається завдання відновлення

контролю за державним кордоном України у найбільш проблемних пунктах по сусідству з Російською Федерацією.

Однак для нас вкрай важливою і принциповою є присутність не спостерігачів, а саме Державної прикордонної служби на державному рубежі, бо його мають контролювати й охороняти українці. Це тактичне завдання, але є й стратегічне. Підписавши та ратифікувавши угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна взяла на себе зобов'язання щодо імплементації цієї угоди, а Стратегія 2020 передбачає чіткий курс на отримання перспективи членства в Євросоюзі. Вже найближчим часом ми плануємо досягти безвізового режиму з ЄС, і ваша місія – берегти не лише кордон, не лише ділянку на українсько-російському кордоні, а й східний кордон всього Європейського Союзу – східну межу свободи і демократії. На жаль, Європа ніколи не відкриє свої кордони для українців, якщо наш східний кордон не стане надійним bastionом захисту не лише від інтервентів, терористів і зброї, щоб не допустити їх на нашу територію, а й від наркотиків, контрабанди, нелегальної міграції.

І з міркувань внутрішньої безпеки, і з міркувань європейської інтеграції ми зобов'язані облаштувати східний кордон з урахуванням тих загроз, які навіть в умовах досягнутого незабаром миру ще роки, а може, й десятиліття над ним нависатимуть.

І саме тому ключовим елементом програми східного партнерства з Європейським Союзом була побудова інтегрованого управління кордоном – сучасного, достойного ХХІ століття, щоб це були ваші вуха та очі, щоб ви знали і бачили 24 години на добу і мали можливість дати ворогу належну відсіч.

Можна довго сперечатися щодо доцільності чи недоцільності нових споруд, а можна зробити хоча б те, на що сьогодні у нас вистачає грошей. Ще одне надзвичайно важливе завдання – це побудова санітарної лінії вздовж лінії зіткнення з терористами, бо саме на ваші плечі ляже відповідальність щодо захисту країни від розвідувально-диверсійних груп, які спробують проникнути на нашу територію. Це завдання поставлено

мною і вже виконується. Українські прикордонники і українські мобільні прикордонні групи сьогодні ефективно здійснюють контроль за недопущенням проникнення на українську територію терористів та інтервентів.

Відверто кажучи, в цих складних економічних умовах держава чимало зробила для переоснащення Державної прикордонної служби озброєнням і технікою. За моїм дорученням Службі передані і новітні крупнокаліберні снайперські гвинтівки, і засоби протитанкової боротьби, включаючи ПТРК «Фагот» – станкові й переносні гранатомети, якими ви маєте навчитися користуватися, зенітно-ракетні комплекси, включаючи ПЗРК «Ігла», зенітні установки, БТри, КраЗи. Ми можемо побачити і броньовані «Кугуари», які сьогодні знаходяться на території Центру. І це лише початок.

Друзі мої, з таким «скарбом» ви не маєте права не гарантувати мирний сон українських громадян.

Захист кордону не зводиться лише до питань військової безпеки. Дуже важливим завданням є боротьба з контрабандою. На цю тему незабаром мною буде проведено серйозну нараду в Одесі. Сподіваюся, що безповоротно в минуле відійшли часи контрабандного бізнес-партнерства митника, прикордонника і злочинця. Це коли окремі прикордонники «наварювали» на дірках у кордоні значні суми.

Та сьогодні, після досвіду, набутого в антитерористичній операції, після демонстрації високого бойового духу і патріотизму українців, ми можемо з упевненістю сказати, що спроможні захистити наш кордон і на півдні, і на заході від злочинців та бандитів.

Приємно відзначити, що останнім часом прикордонники демонструють позитивні зрушення і в боротьбі з контрабандою.

Нові масштабні завдання, які стоять перед ДПС, потребують підготовки нових висококласних спеціалістів на базі вашого Навчального центру.

Нові завдання потребують і серйозних кадрових змін. Я впевнений, що моє рішення призначити першим заступником Голови Державної прикордонної служби генерал-лейтенанта Назаренка Віктора Олександровича є правильним.

Віктор Олександрович – людина залізної волі й витримки, з величезним професійним досвідом служби у прикордонних військах. Давно обстріляний, колишній «афганець». Стояв біля витоків організації прикордонних військ України. Це професіонал, який чітко й ефективно вміє організувати свою роботу.

Вже днями у нас відбудеться зустріч з усім складом керівництва Прикордонної служби і будуть поставлені чіткі завдання.

Ми маємо ефективно провести переговори з керівництвом прикордонної служби РФ, щоб забезпечити відновлення роботи українських пунктів пропуску на захопленій терористами ділянці, з питань оновлення контролю за українським кордоном, щодо координації роботи з ОБСЄ. Про це ми домовилися з лідерами держав у Мілані і маємо забезпечити виконання.

Бажаю вам, дорогі наші захисники рубежів, плідної роботи, успішного навчання на славу і міць нашої Вітчизни! Дякую вам за службу.

Слава Україні!» К

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ № 821/2014

Про призначення В. Назаренка Головою Державної прикордонної служби України

Призначити НАЗАРЕНКА Віктора Олександровича Головою Державної прикордонної служби України.

*Президент України
Петро ПОРОШЕНКО*

23 жовтня 2014 року

ГОЛОВА ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ НАЗАРЕНКО ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ (Біографічна довідка)

Назаренко Віктор Олександрович народився 5 березня 1956 року в місті Мінськ Республіки Білорусь.

1977 року закінчив Львівське вище військово-політичне училище, після чого протягом шести років проходив службу в Львівському прикордонному загоні Західного прикордонного округу на посадах заступника начальника та начальника прикордонних застав.

З 1983 по 1986 рік навчався у Військовій Академії імені М.В. Фрунзе. Упродовж 1986–1992 років проходив службу в Середньоазійському

прикордонному окрузі на посадах: начальник мотоманевреної групи (брав участь у бойових діях в Демократичній Республіці Афганістан), заступник начальника штабу – начальник відділення штабу, начальник штабу – заступник начальника прикордонного загону.

З 1992 по 1994 рік – начальник штабу – заступник начальника Львівського прикордонного загону Прикордонних військ України.

Протягом 1994–1995 років очолював Окремий контрольно-пропускний пункт «Прикарпаття».

У 1995–1998 роках обіймав посаду заступника начальника штабу Північно-Західного управління Прикордонних військ України, після чого протягом двох років був заступником командувача військ напряму – начальником оперативного-військового відділу Південного управління Прикордонних військ України.

2000–2002 роки – командувач військ Кримського напряму Прикордонних військ України.

До 2003 року продовжив службу на аналогічній посаді Азово-Чорноморського напряму. Після реорганізації Прикордонних військ у Державну прикордонну службу Віктор

Назаренко обійняв посаду начальника Азово-Чорноморського регіонального управління ДПСУ.

З 2004 по жовтень 2014 року – перший заступник директора Департаменту охорони державного кордону Адміністрації Державної прикордонної служби України.

6 жовтня призначений на посаду першого заступника Голови Державної прикордонної служби України – директора Департаменту охорони державного кордону.

23 жовтня 2014 року, згідно з Указом Президента України, очолив прикордонне відомство.

Назаренко Віктор Олександрович є доктором військових наук за спеціальністю «Охорона державного кордону» та кандидатом психологічних наук за спеціальністю «Психологія діяльності в особливих умовах».

Нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня (за організацію охорони та оборони о. Коса Тузла), орденом Богдана Хмельницького II ступеня (за бездоганну службу), орденом «Червоної зірки» та медаллю «За бойові заслуги» (за службу в Афганістані), а також іншими державними і відомчими медалями.

Одружений, має сина та доньку.

ДІАЛОГ І СІМ ЗМІН

«Системні зміни є незворотними, адже цього вимагає від нас Президент, Уряд та Народ нашої держави». Цей вислів Голови Державної прикордонної служби України став ключовою тезою засідання Колегії, яке відбулося в Адміністрації ДПСУ. Характерним для цього зібрання є те, що керівництво відомства зробило все, аби перевести його з формату сухих доповідей в русло конструктивного діалогу. Головною проблемою на сьогодні є війна на сході. Саме вона є «лакмусовим папірцем» для будь-якої силової структури, і саме необхідність перемоги формує перелік завдань захисників Вітчизни і ДПСУ зокрема. Відтак Колегія проаналізувала стан оперативно-службової діяльності відомства й розглянула основні напрями подальшого його реформування відповідно до визначених Президентом завдань.

Окрім керівництва Служби на засіданні були присутні начальники регіональних управлінь та органів охорони кордону, а також представники громадських та ветеранських організацій – учасники комунікативних платформ.

У ході засідання Голова Державної прикордонної служби України генерал-лейтенант Віктор Назаренко озвучив сім основних напрямів подальшого розвитку відомства, а саме: зміна психології управління; зміна структури Адміністрації Держприкордонслужби; створення цілісної системи патріотичного виховання особового складу; внесення змін у Положення про порядок проходження служби; знищення корупції; реформа системи підготовки персоналу та модернізація системи охорони державного кордону.

Зміна психології управління базуватиметься на двох основних принципах: субсидіарності – коли вищі органи управління матимуть право і будуть втручатися у діяльність нижчих управлінських ланок лише у разі, якщо їм не вистачатиме сил, ресурсів чи повноважень, та на принципі децентралізації. «Найближчим часом будуть внесені зміни у відомчі нормативні акти щодо розподілу повноважень, а саме – передачі частини з них на нижчі рівні управління», – зазначив Голова Служби.

Зміна структури Адміністрації відомства відбуватиметься з урахуванням вимог сьогодення та матиме на меті створення системи оперативного прийняття рішень і особистої відповідальності кожної посадової особи.

Створення цілісної системи патріотичного виховання особового складу покликане формувати нову ідеологічну концепцію Служби на основі національних досягнень, вірності українському народові та військовій присязі.

В основі змін до Положення про порядок проходження служби лежатиме принцип ініціативності та відповідальності посадової особи. Той, хто відданий справі, сумлінно виконує свої обов'язки, не зловживає службовим становищем, дотримується статутних вимог, виконуватиме обов'язки незалежно від терміну перебування на посаді. «Практика механічної ротації особового складу, особливо на-

У ході засідання Голова Державної прикордонної служби України генерал-лейтенант Віктор Назаренко озвучив **сім основних напрямів подальшого розвитку відомства, а саме: зміна психології управління; зміна структури Адміністрації Держприкордонслужби; створення цілісної системи патріотичного виховання особового складу; внесення змін у Положення про порядок проходження служби; знищення корупції; реформа системи підготовки персоналу та модернізація системи охорони державного кордону.**

чальників відділів прикордонної служби, загонів та їхніх заступників себе не виправдала», – зауважив Віктор Назаренко.

Одним із найважливіших напрямів подальшого реформування Служби очільник відомства назвав знищення корупції. «Я хочу, щоб мене почув кожний прикордонник: покривати корупційні та інші протиправні схеми я не буду, і не дозволю жодному підлеглому», – наголосив він.

Принцип невідворотності покарання за корупційні дії стосуватиметься усіх сфер діяльності відомства та кожного співробітника персонально, незалежно від посади, яку він обіймає.

Ще одним завданням відомства стане завершення реформи системи підготовки персоналу. Вона здійснюватиметься переважно на базі відомчих навчальних закладів та матиме за мету цільову переорієнтацію на військову складову.

Важливим напрямом базових змін буде й модернізація системи охорони державного кордону. Нова система має забезпечити гнучкість управління, оперативне та всебічне забезпечення питань служби, можливість адекватного реагування на нові загрози, у тому числі воєнні.

Голова Держприкордонслужби підкреслив, що у фокусі діяльності всіх систем відомства має бути

прикордонник – його професійна підготовка та комплекс питань соціального забезпечення, а також безпека громадян, які прямують через державний кордон, та дотримання їхніх прав і свобод.

За результатами засідання від виконання посадових обов'язків були усунуті майже всі керівники регіональних управлінь та департаментів Адміністрації Державної прикордонної служби.

На часі – робота щодо реалізації відповідних кадрових та управлінських рішень. **К**

ЗА МАТЕРІАЛАМИ DPSU.GOV.UA

ОСІННІЙ РЕЦИДИВ

Здавалося б – мирний план, здавалося б – режим припинення вогню, здавалося б – відведення військ, здавалося б – демократичні вибори... Ні, таки здавалося... Знову ксероксний референдум, знову посилення бойової міцності незрозуміло кого, знову неймовірний вогневий натиск, знову оточення, ультиматуми, розвідувально-диверсійні дії, збройні сутички і... втрачені людські життя. Змінилася лише динаміка втрат. Ворог ще раз довів – він нічого не робить просто так, і якщо сьогодні вивів артилерію на позиції – завтра обов'язково вдарить. Чого чекає далі? Війна покаже. Детальніші відповіді поки що губляться за текстами коаліційних угод і газових домовленостей. Тим часом прикордонники утеплюються на зиму, передислоковуються на тиллові рубежі, оснащуються бронєю і, що найголовніше, – не втрачають надії. Докладніше про перебіг подій на східному рубежі держави – у нашій поки що постійній рубриці.

1 ВЕРЕСНЯ

Українські прикордонники організовують охорону та контролюють узбережжя Азовського моря, а також ділянку кордону від Новоазовська до н.п. Победа по другому рубежу. Прикордонні підрозділи виставляють наряди, здійснюють рейди та патрулювання.

О 19:30 прикордонний наряд в районі н.п. Безіменне Новоазовського району Донецької області вступив у бойове протистояння з групою терористів, посиленою БМП, під прапором так званої ДНР. У результаті бойовики відступили.

О 21:00 ще один наряд на автомобілі «УАЗ» вступив у бойове зіткнення із загonom бойовиків у районі н.п. Саханка (поблизу Маріуполя). Прикордонники викликали підкріплення і до його приходу стримували натиск противника. Один прикордонник загинув, три отримали поранення різного ступеня тяжкості.

О 21:35 група прикордонників, яка здійснювала патрулювання на автомобілях у напрямку державного кордону, в районі н.п. Роза Люксембург також вступила в бій із сепаратистами. Жертв немає.

Для матеріального забезпечення незаконних збройних формувань та угруповання ЗС РФ, яке діє на території України, російська сторона використовує автомобілі так званого «гуманітарного конвою». Так, минулої

ночі зафіксовано рух з Росії чотирьох вантажівок білого кольору через Дібровку на Дмитрівку (Донецька обл.). Вже за годину «гуманітарні» КамАЗи повернулися назад. Це вже не перший випадок, коли білі вантажівки незаконно перетинають кордон у супроводі позашляховиків з охороною.

О 19:30 прикордонний наряд в районі н.п. Безіменне Донецької області вступив у бойове протистояння з групою терористів, посиленою БМП. У результаті бойовики відступили.

2 ВЕРЕСНЯ

Зростає активність ЗС РФ на ділянці відділу прикордонної служби «Красна Талівка» (Луганська обл.). Встановлено, що у цьому сегменті на напрямку н.п. Можайка (РФ) – Герасимівка (Україна) на території РФ у безпосередній близькості від лінії кордону займають позиції п'ять самохідних артилерійських установок.

Продовжується повітряна розвідка за допомогою БПЛА. Близько 20:30 прикордонний наряд на контрольному посту «Чаплинка» (Херсонська обл.) на висоті до 2 км спостерігав політ БПЛА, який рухався в напрямку н.п. Армянськ (АРК) – Макарівка (Херсонська обл.).

О 20:00 з території РФ здійснено мінометно-артилерійський обстріл району н.п. Камишне. Поранення отримали два прикордонники. Пошкоджено кілька будівель.

3 ВЕРЕСНЯ

Минулої доби російські війська підтягували до кордону артилерію. Впродовж ночі тривав артобстріл пункту пропуску «Красна Талівка» (Луганська обл.). Вогонь вели з н.п. Прогной (РФ). Після першого обстрілу о 22:00 російський БПЛА здійснив розвідку району і залетів на територію України на відстань до 3 км. Після цього обстріли відновилися. Зважаючи на те, що це вже не перший артилерійський удар по тимчасово не діючому пункту пропуску, складається враження, що російська сторона поставила за мету знищити його. Ймовірно, таким чином росіяни намагаються відтіснити прикордонників від лінії кордону на цій ділянці, проте підрозділи Держприкордонслужби продовжують його контролювати та обороняти.

О 12:50 у повітряному просторі України зафіксовано російський вертоліт Мі-24, який порушив держкордон на напрямку н.п. Тітовка (РФ) – Олександрівка (Україна, Луганська обл.). Через деякий час гелікоптер повернувся у зворотному напрямку.

4 ВЕРЕСНЯ

Напружену обстановку в зоні конфлікту ускладнюють активні бойові дії на напрямку н.п. Новоазовськ – м. Маріуполь та передислокація ЗС РФ разом з терористами з метою підготовки до наступу в бік Маріуполя, Волновахи, Константинівки, Фащівки та Алчевська. Зафіксовано постачання російською стороною озброєння та живої сили в район н.п. Дібровка та Новоазовськ.

Підрозділи ДПСУ здійснюють активні розвідувально-пошукові та рейдові дії від визначених рубежів у бік лінії державного кордону. Під час відповідних операцій сталося п'ять збройних зіткнень та три обстріли прикордонних позицій і нарядів. П'ятеро прикордонників зазнали поранень.

О 03:40 з РФ через н.п. Дібровка у бік н.п. Дмитрівка пройшла колона військової техніки у складі чотирьох РСЗВ БМ-21 «Град», восьми тентованих «КамАЗів» та кількох «Уралів» з особовим складом.

О 10:00 з РФ в районі Новоазовська у напрямку Маріуполя пройшла колона танків під прапорами ДНР (близько 20 од.).

З 12:05 до 12:10 бойовики обстріляли з мінометів опорний прикордонний пункт у Донецькій області.

О 13:30 мобільна група під час рейду в районі н.п. Роза Люксембург вступила в бойове зіткнення з дозором терористів, які рухалися на танку та вантажівці «Урал» із зенітною установкою «ЗУ-23» на борту. Під час бою прикордонники знищили вантажівку із зеніткою, а танк, не отримавши відповідної підтримки, зайшов на територію, яку контролюють бойовики.

О 13:50 рейдова група в районі н.п. Комінтерново вступила у збройне протистояння із

загоном терористів на двох танках та одному БМП. Під час бою чотирьох терористів знищено. Поранення отримали два українських прикордонники. О 14:10 на підмогу рейдової прибула ще одна мобільна група охоронців рубежу. Спільними діями їм вдалося змусити росіян відступити.

О 18:00 в районі н.п. Тельманове прикордонники знищили блокпост терористів.

О 20:50 під час пошуково-розвідувальних дій в районі н.п. Лебединське (8 км на схід від Маріуполя) на встановленій терористами розтяжці підірвалися три прикордонники Донецького загону, внаслідок чого один з них поранений, два отримали контузію.

Тривають обстріли з боку РФ прикордонних нарядів та підрозділів в Луганській області. О 15:00 на напрямку н.п. Деркул (РФ) – Красний Деркул (Україна) три БМП обстрілювали прикордонні наряди. Загиблих та поранених серед українських військовослужбовців немає.

О 20:30, 20:50, 21:56 та 22:53 прикордонний наряд спостерігав чотири залпи РСЗВ (ймовірно «Смерч») на напрямку н.п. Верхнє-Камишинський (РФ) – Нижньобараниківка (Україна). Вогонь вівся по району н.п. Победа.

Ще одна колона у складі п'яти РСЗВ БМ-21 «Град», п'яти КамАЗів, трьох «Уралів» з особовим складом та один БТР о 17:30 пройшла з РФ через н.п. Дібровка в напрямку н.п. Дмитрівка. У зворотному напрямку до Росії виїхали шість легкових автомобілів з піднятим червоним прапором, три військових вантажних КамАЗи та один КамАЗ синього кольору. На всіх транспортних засобах були позначки у вигляді білих кіл.

Водночас російська сторона продовжує концентрацію збройних сил на півночі тимчасово окупованого Криму. До адміністративного кордону з материковою частиною України підійшла колона військової техніки у складі десяти БТРів та кількох тентованих військових вантажівок.

5 ВЕРЕСНЯ

Підсумок доби – два обстріли противником позицій захисників рубежу в межах Луганської та Донецької областей. Один прикордонник отримав поранення.

Артилерійський обстріл позицій українських прикордонників поблизу н.п. Станиця Луганська (з 12:00 до 13:40) та поблизу Маріуполя (з 16:15 до 16:30).

Російська сторона продовжує концентрацію збройних сил на півночі тимчасово окупованого Криму та здійснює ротачію сил і техніки. Водночас через Керченську переправу на материк передислоковано частини мотострілкових та артилерійських

підрозділів, які, ймовірно, будуть підтягнуті до кордону з Україною в межах Ростовської області. Зафіксовано ротачію особового складу та техніки на російських пунктах пропуску на адмінкордоні з АР Крим.

Також спостерігається активність російських військ на таганрозько-маріупольському напрямку. Зафіксовано пересування російських військових колон трасою Ростов – Таганрог і далі у бік кордону з Україною. Переважно це тентовані «Урали» та КамАЗи з кунгами (у т.ч. машини зв'язку та радіоелектронної боротьби) і бронетехніка. Частини, що передислоковуються, здебільшого належать до Західного військового округу ЗС РФ.

З 18:00 розпочалася дія режиму припинення вогню з боку сил АТО на сході України. Наказ віддав Президент України.

Напроти ділянки Донецького прикордонного загону по всій сухопутній ділянці рубежу росіяни проводять на своїй території інженерні роботи з облаштування та укріплення бойових позицій.

6

ВЕРЕСНЯ

НЕЗВАЖАЮЧИ НА ВВЕДЕННЯ РЕЖИМУ ПРИПИНЕННЯ ВОГНЮ, БОЙОВИКИ ПРОДОВЖУЮТЬ ПЕРІОДИЧНО ОБСТРІЛЮВАТИ ПОЗИЦІЇ СИЛ АТО В РАЙОНІ Н.П. КРАСНОГОРІВКА, НОВОТРОЙЦЬКЕ, ПОПАСНА, ЗОЛОТЕ ТА ШАСТЯ.

З 22:40 до 23:10 ЗАВДАНО АРТИЛЕРІЙСЬКОГО УДАРУ ПО Н.П. ЛІВБЕДИНСЬКЕ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ВЗДОВЖ ТРАСИ КОМІНТЕРНОВЕ – МАРІУПОЛЬ. З 23:10 до 00:20 ВОГОНЬ ПЕРЕНЕСЕНО НА БЛОКПОСТИ ТА ПОЗИЦІЇ ЗСУ НА ОКОЛИЦЯХ МАРІУПОЛЯ.

ПОРУШЕНЬ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ НЕ ЗАФІКСОВАНО. ПОСТРАЖДАЛИХ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДПСУ НЕМАЄ.

7 ВЕРЕСНЯ

Збройний напад на прикордонний наряд стався о 18:40 неподалік н.п. Тельманове Донецької області. Прикордонники змушені були відкрити вогонь у відповідь. Атаку терористів відбили та ще й захопили автомобіль «ВАЗ», в якому виявили проросійську агітаційну літературу.

О 21:30 рейдова група виявила розвідника, який вів приховане стеження за постом технічного спостереження та опорним пунктом в районі Маріуполя. Невідомий намагався втекти на автомобілі. Після попереджувальних пострілів прикордонники відкрили вогонь. Підозрюваного затримано.

На таганрозько-маріупольському напрямку концентрація збройних сил РФ зростає. Напроти ділянки Донецького прикордонного загону по всій сухопутній ділянці рубежу росіяни проводять на своїй території інженерні роботи з облаштування та укріплення бойових позицій.

Нарощується й ударне угруповання ЗС Росії на тимчасово окупованій території Криму. За оперативною інформацією, впродовж останніх кількох тижнів до кордону з Херсонською областю перекинута не менше 64 танків, близько сотні БТРів і БМП, кілька десятків систем залпового вогню «Град», «Ураган» та ЗРК «Бук», високоточні засоби ураження повітряних і наземних цілей та літаки. Неподалік н.п. Чорноморське розгорнуто польовий госпіталь.

У Чорному морі знаходиться сім великих десантних кораблів (ВДК) Чорноморського флоту РФ та один ВДК Балтійського флоту.

Користуючись припиненням активних артобстрілів, окремі бойовики намагаються втекти з місць бойових дій.

8 ВЕРЕСНЯ

Користуючись припиненням активних артобстрілів, окремі бойовики намагаються втекти з місць бойових дій.

О 12:00 рейдова група в лісосмузі поблизу траси Талаківка – Комінтернове виявила автомобіль «Таврія» зі встановленим на ньому танковим кулеметом «Утес». Залишена зброя посилила бойову міць українських прикордонників.

На мариупольсько-таганрозькому напрямку продовжується концентрація збройних сил РФ. За оперативною інформацією, впродовж доби трасою Ростов-на-Дону – Новоазовськ в Україну пройшли дві колони (172 од. гусеничної техніки, 30 БТРів та 200 вантажівок).

У районі н.п. Куйбишево (РФ) російські військовики розгорнули підрозділ ППО, який здійснює контроль за повітряним простором східної частини Луганської та північної частини Донецької області.

9 ВЕРЕСНЯ

Підриг прикордонного УАЗа на ворожому вибуховому пристрої поблизу н.п. Нижньобараниківка (Луганська обл.) спричинив загибель трьох прикордонників. Двоє померли на місці, один – під час транспортування до медичного закладу, ще двоє отримали тяжкі поранення.

Прикордонники двічі фіксували російські безпілотники – на одному з блокпостів поблизу Маріуполя та на адміністративному кордоні з АР Крим на ділянці пункту контролю «Чонгар».

Поблизу н.п. Саханка Новоазовського району Донецької області виявлено 50 одиниць важкої військової техніки (танки, БМП, БТРИ, вантажні автомобілі). Також з РФ до Новоазовська зайшли два танки, три САУ та вісім «Уралів» з особовим складом. У районі н.п. Безіменне спостерігається велике скупчення техніки та живої сили противника, у т. ч. засобів радіорозвідки.

10 ВЕРЕСНЯ

Цей день минув без бойових зіткнень. У межах Донецької та Луганської областей триває нарощування і перегрупування ЗС РФ та незаконних збройних формувань, їхнє дозabezпечення озброєнням, важкою броньованою технікою, артилерією, боєприпасами та ПММ. Зокрема, з РФ на територію України через пункт пропуску «Ізварине» у напрямку Краснодона пройшло 12 танків, 48 БТРів, один БРДМ, 20 автомобілів «Урал», завантажених боєприпасами, вісім автомобілів «Урал» з особовим складом, чотири автомобілі ППО, п'ять паливозаправників. Водночас до РФ виїхало кілька військових КаМАЗів, шість «Уралів», три позашляховики та два паливозаправники.

З боку пункту пропуску «Новоазовськ» на Безіменне пройшло близько десяти танків. На західній околиці цього населеного пункту ворог встановив дві установки РСЗВ БМ-21 «Град».

У н.п. Білоярівка виявлено скупчення до 400 одиниць техніки. Близько 19:00 звідти через Амвросіївку в південному напрямку вирушила колона техніки під прапорами РФ (близько 76 од.).

З 02:00 до 03:00 із РФ через Дібровку в напрямку н.п. Дмитрівка (Донецька обл.) пройшло десять танків та три САУ.

За оперативними даними, в Тельмановському районі інструктори ЗС РФ проводять інструктаж та спеціальні заняття з бойовиками, яких близько тисячі осіб, посилені десятками одиницями бронетехніки.

Одночасно з проведенням у Чорному морі міжнародних навчань SeaBreeze Росія проводить навчальні стрільби берегових ракетних частин і літаків морської авіації Чорноморського флоту по морських цілях, що імітують корабельну ударну групу умовного противника.

Триває фортифікаційне облаштування блокпостів ЗС РФ.

О 12:50 дві вантажівки «Урал» доставили в район Арабатської коси бетонні блоки для укріплення блокпоста РФ в районі н.п. Стрількове.

Фактів ведення повітряної розвідки та порушень повітряного простору України не зафіксовано.

11

О 08:00 на блокпосту в районі південно-західної околиці н.п. Станція Луганська підірванся автомобіль, внаслідок чого жінка-водій загинула. Поранення отримав і один прикордонник.

Новоазовським районом постійно переміщується спецавтомобіль, який здійснює радіоелектронні перешкоди та прослуховування абонентів мобільних операторів.

Прикордонники зафіксували відведення збройних формувань РФ від н.п. Широкине в напрямку Новоазовська. Водночас на раніше захоплених російськими військовими територіях та блокпостах збільшується кількість бойовиків від так званої ДНР.

Поблизу н.п. Маркине (Україна) в спеціальному таборі офіцери ГРУ ЗС Російської Федерації здійснюють підготовку терористів-розвідників.

За оперативною інформацією, поблизу н.п. Водіно (Ростовська обл.) на танкодромі ЗС РФ російські військові інструктори готують екіпажі для танків, що були передані терористам.

У Ростовській області РФ відбувається розгортання військових наметових містечок та пошук у прикордонних населених пунктах будівель для розміщення особового складу.

Російський гуманітарний конвой, начебто призначений для мешканців південного сходу України, стоїть без руху біля н.п. Каменськ-Шахтинський (Ростовська обл.) неподалік від кордону з Україною.

У підконтрольних бойовикам населених пунктах здійснюється примусова видача російських паспортів. Цей процес супроводжується регулярними порушеннями режиму припинення вогню з боку терористів.

12 ВЕРЕСНЯ

Початок доби був гарячим. Опівночі терористи обстріляли прикордонний наряд ВПС «Маріуполь», який на автомобілі повертався до місця дислокації. Обстріл здійснювали з мінометів та стрілецької зброї. Три прикордонники отримали поранення.

Зафіксовано факти ведення повітряної розвідки та порушень повітряного простору України. О 06:50 прикордонний наряд виявив БПЛА на напрямку н.п. Деркул

(РФ) – Красна Талівка (Україна) на висоті до 2 км. Ще один БПЛА помітили о 01:00. Він рухався на висоті до 2 км вздовж кордону над територією Росії навпроти ділянки відділу «Красна Талівка» Луганського загону.

Російські найманці активізували розвідувальні заходи навколо Маріуполя з метою встановлення місць розташування підрозділів АТО.

Бойовики ДНР намагаються відновити роботу пункту пропуску «Новоазовськ». На роботу почали виходити співробітники страхових компаній.

14 ВЕРЕСНЯ

ДОБА МИНУЛА БЕЗ БОЙОВИХ СУТИЧОК. ВИПАДКІВ ПОРУШЕННЯ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ НЕ ЗАФІКСОВАНО. ОДНАК МАНЕВРИ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ НЕ ПРИПИНЯЮТЬСЯ. ТАК, О 13:00 З ТЕРИТОРІЇ РФ В РАЙОНІ Н.П. КОВСЬКЕ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ПРОЙШЛА КОЛОНА, У СКЛАДІ ЯКОЇ БУЛО ДО 15 ТАНКІВ І БЛИЗЬКО 30 ОДИНИЦЬ ІНШОЇ ТЕХНІКИ. ІЗ НОВОАЗОВСЬКА ЦЯ Ж КОЛОНА ВИРУШИЛА В НАПРЯМКУ Н.П. БЕЗІМЕННЕ. О 16:30 ДО РФ ІЗ Н.П. ДМИТРІВКА ЧЕРЕЗ ДІБРОВКУ ПОВЕРНУЛИСЯ СІМ ПАЛИВОЗАПРАВНИКІВ В СУПРОВОДІ ДВОХ МІКРОАВТОБУСІВ.

13 ВЕРЕСНЯ

Прикордонна та митна служби України заявляють про те, що вночі з 12 на 13 вересня, порушуючи встановлений порядок прикордонно-митного оформлення, без присутності представників Міжнародного комітету Червоного Хреста російська сторона здійснила незаконне переміщення так званого гуманітарного вантажу через пункт пропуску «Донецьк (РФ) – Ізварине (Україна)». Українські прикордонники та митники не були допущені до перевірки та оформлення вантажу і транспортних засобів.

На Маріупольському напрямку командування ЗС РФ замінює військовослужбовців (етнічних слов'ян) на представників інших національностей, оскільки військовослужбовці-слов'яни почали висловлювати сумніви щодо доцільності ведення війни з українцями.

Продовжується повітряна розвідка позицій сил АТО за допомогою БПЛА. Прикордонники двічі спостерігали літальні апарати – в районі Маріуполя та на ділянці ВПС «Кучурган», що на кордоні з Придністров'ям. Спроби збити БПЛА зі стрілецької зброї були безрезультатними.

Тривалі та напружені переговори під координацією СБУ дали можливість прийняти від представників так званої ЛНР п'ять прикордонників, які перебували в заручниках. Їм надано психологічну допомогу та доставлено у безпечне місце.

З 14:25 до 21:00 через пункт пропуску «Ізварине» (Луганська обл.) до РФ виїхало шість колон гуманітарного конвою у складі 216 автомобілів, які напередодні заїхали з РФ через російський пункт пропуску «Донецьк». Представники Держприкордонслужби України участі в оформленні колони не брали.

15 ВЕРЕСНЯ

НА ТЕРИТОРІЇ ПАНСІОНАТУ «БЛАКИТНІ СКЕЛИ» (В РАЙОНІ Н.П. ДМИТРІВКА) ВИЯВЛЕНО ЗОСЕРЕДЖЕННЯ 60 ОДИНИЦЬ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ. ТАКОЖ ТУТ РОЗГОРНУТО ТАБІР, В ЯКОМУ БОЙОВИКИ ПРОВОДЯТЬ НАВЧАЛЬНІ СТРІЛЬБИ.

16 ВЕРЕСНЯ

На одному із блокпостів поблизу Маріуполя прикордонники зупинили мікроавтобус, який прямував до Бердянська. Під час перевірки в автомобілі виявлено боеприпаси: п'ять гранат Ф-1 та одну РГД-5, а також чималу кількість

патронів калібру 5,45 і 7,62 мм. Затриманих передано співробітникам СБУ.

Охоронці кордону ВПС «Красна Талівка» (Луганська обл.) тричі фіксували спрацювання мін, встановлених російськими терористами на ділянці відділу поблизу кордону. В одному із випадків на міні підірвалася мирна жителька прикордонного села, за двома іншими – обставини уточнюються. Ситуація свідчить про активізацію «мінної» війни на вказаному сегменті та поновлення

спроб російських найманців відтіснити прикордонників від лінії державного рубежу. Те, що їхні дії призводять до загибелі мирного населення – терористів не хвилює.

Домічено й активізацію повітряної розвідки російською стороною. За добу прикордонники зафіксували п'ять фактів ведення повітряної розвідки за допомогою БПЛА. Двічі безпілотники виявлено поблизу Маріуполя та тричі на адміністративному кордоні з АР Крим. Польоти відбуваються на висоті від 1 до 2 км.

17 ВЕРЕСНЯ

У пунктах контролю «Чаплінка» та «Каланчак» спостерігається суттєве ускладнення руху. Станом на 08:00 черги на виїзд з материкової частини України сягнули 10 км – у ПК «Каланчак» та 4 км – у ПК «Чаплінка». Причиною заторів став прискіпливий огляд російськими прикордонниками автомобілів громадян України та вантажівок української реєстрації. Оформлення однієї вантажівки триває понад 30 хв., легкових автомобілів – не менше 20 хв. До того ж для оформлення в російський пункт пропуску запускають лише по одному транспортному засобу.

Тим часом бойовики продовжують порушувати режим припинення вогню. Триває й перегрупування ЗС РФ та НЗФ з нарощенням їхньої боєздатності. За оперативною інформацією, майже всі дислоковані у північній частині АР Крим військові підрозділи РФ (з н.п. Армянськ, Красноперекопськ, Джанкой, Воїнське, Азовське) попрямували до адміністративного кордону з материковою частиною України з усією технікою і боеприпасами, розтягнувшись невеликими тактичними групами від Каркінітської затоки до Арабатської стрілки. Це угруповання налічує близько 4 тис. особового складу.

Прикордонники зафіксували три факти ведення повітряної розвідки за допомогою малих літальних апаратів (один – поблизу Маріуполя та два – на адміністративному кордоні з АР Крим).

18 ВЕРЕСНЯ

Тенденції не змінюються. Порухення режиму припинення вогню з боку бойовиків тривають, чисельність та боєздатність військ ЗС РФ та незаконних збройних формувань зростають.

РФ продовжує активну повітряну розвідку. Прикордонниками виявлено один БПЛА над Маріуполем та ще один на адміністративному кордоні з тимчасово окупованим Кримом. Крім того, виявлено два літаки ЗС РФ, які на значній висоті здійснили маневр вздовж берегової лінії на напрямку н.п. Седове – н.п. Мелекине, після чого повернулися на територію РФ.

19

ВЕРЕСНЯ

У ПІДКОНТРОЛЬНИХ БОЙОВИКАМ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ПРИМУСОВА ВИДАЧА РОСІЙСЬКИХ ПАСПОРТІВ. ЦЕЙ ПРОЦЕС СУПРОВОДЖУЄТЬСЯ РЕГУЛЯРНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РЕЖИМУ ПРИПИНЕННЯ ВОГНЮ З БОКУ ТЕРОРИСТІВ.

Майже всі дислоковані у північній частині АР Крим військові підрозділи РФ попрямували до адміністративного кордону з материковою частиною України з технікою і боєприпасами, розтягнувшись невеликими тактичними групами від Каркінітської затоки до Арабатської стрілки.

22 ВЕРЕСНЯ

Цієї доби бойових зіткнень підрозділів Держприкордонслужби з незаконними збройними формуваннями та підрозділами ЗС РФ не було.

Державна прикордонна служба продовжує фіксувати роботу автомобілів, що ведуть радіолокаційне спостереження в прикордонних районах. Напередодні напроти ділянки відділу прикордонної служби «Красна Талівка» (Луганська обл.) зафіксовано роботу підрозділів ЗС РФ, які здійснюють заходи щодо перехоплення радіообміну підрозділів Держприкордонслужби та ЗС України. Залучені до цього військовослужбовці ЗС РФ несуть службу цілодобово.

Учора було звільнено ще двох прикордонників, які утримувалися в заручниках. Стан здоров'я обох задовільний. Після надання психологічної допомоги їх госпіталізовано.

Тридцять два прикордонники отримали відзнаки «За мужність в охороні державного кордону» та цінні подарунки. Церемонія нагородження відбулася на базі Центрального клінічного госпітально Держприкордонслужби.

Щодо охоронців кордону, які продовжують виконувати завдання у зоні конфлікту, то близько 18:00 один із прикордонних нарядів зазнав обстрілу зі стрілецької зброї з боку російських найманців. Збройна сутичка сталася в районі н.п. Шевченкове, поблизу Маріуполя. Прикордонники зайняли оборону і відповіли вогнем. Терористи змушені були відступити.

Вздовж кордону без порушення повітряного простору України прослідували два гелікоптери ЗС РФ, які напроти н.п. Мілове (Україна) повернули в тил РФ.

Також поблизу Маріуполя на висоті близько 1 км прикордонники виявили БПЛА, що здійснював військову розвідку.

21 ВЕРЕСНЯ

Цей день можна назвати днем відносної тиші на рубежах, тимчасових розмежувальних лініях і буферних зонах. Водночас помічено активізацію зловмисників на інших ділянках державного кордону. Так, в пункті пропуску «Нові Яриловичі» прикордонники затримали 39-річного громадянина РФ, який прибув на в'їзд в Україну автомобілем ВАЗ. Під час співбесіди росіянин помітно хвилювався й плувався в поясненнях про мету своєї поїздки. Згодом однією з його версій стало начебто бажання вступити до одного із добровольчих українських батальйонів, які беруть участь в АТО. А от під час огляду транспортного засобу «добровольця» прикордонний наряд спільно зі співробітниками митниці виявив два камуфляжі, берці, каремати, спальні мішки, налокітники та наколінники, стимулюючі харчові добавки та балаклаву.

До фільтраційних заходів долучилися і співробітники СБУ в Чернігівській області. Зрештою перетнути державний кордон росіянину не дозволили.

23 ВЕРЕСНЯ

На кордоні минулося без зіткнень правоохоронців з бойовиками незаконних

збройних формувань та підрозділів ЗС РФ.

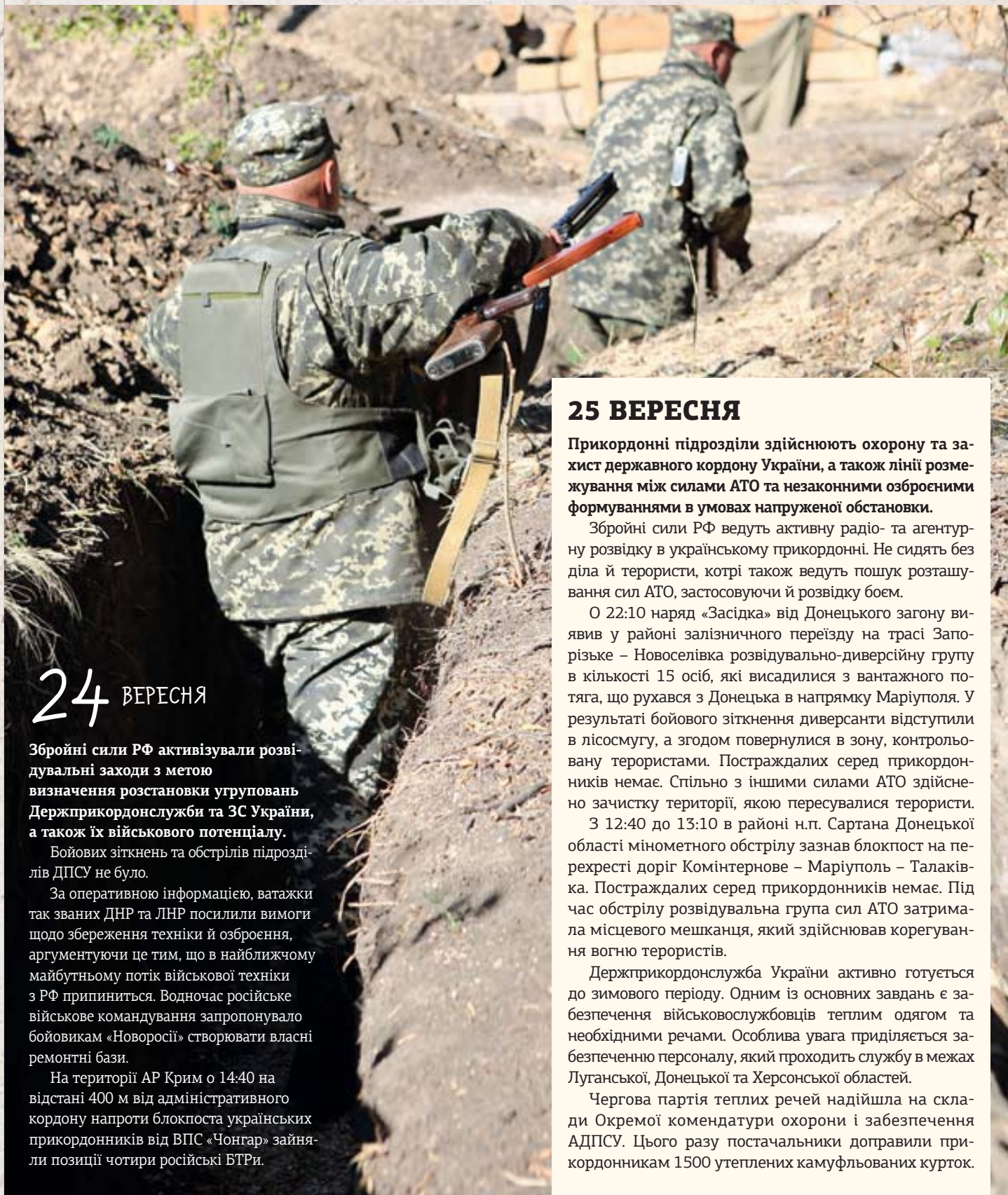
Прикордонники зафіксували проліт російського гелікоптера вздовж державного рубежу напроти відділів «Станично-Луган-

ське» та «Красна Талівка» без порушення повітряного простору України.

У прикордонних районах РФ військові застосовують радіотехнічні установки, які глушать сигнали мобільних

операторів на території України.

Продовжуються строби перехватити радіообмін підрозділів Держприкордонслужби та ЗС України.

24 ВЕРЕСНЯ

Збройні сили РФ активізували розвідувальні заходи з метою визначення розстановки угруповань Держприкордонслужби та ЗС України, а також їх військового потенціалу.

Бойових зіткнень та обстрілів підрозділів ДПСУ не було.

За оперативною інформацією, ватажки так званих ДНР та ЛНР посилили вимоги щодо збереження техніки й озброєння, аргументуючи це тим, що в найближчому майбутньому потік військової техніки з РФ припиниться. Водночас російське військове командування запропонувало бойовикам «Новоросії» створювати власні ремонтні бази.

На території АР Крим о 14:40 на відстані 400 м від адміністративного кордону напроти блокпоста українських прикордонників від ВПС «Чонгар» зайняли позиції чотири російські БТРИ.

25 ВЕРЕСНЯ

Прикордонні підрозділи здійснюють охорону та захист державного кордону України, а також лінії розмежування між силами АТО та незаконними озброєними формуваннями в умовах напруженої обстановки.

Збройні сили РФ ведуть активну радіо- та агентурну розвідку в українському прикордонні. Не сидять без діла й терористи, котрі також ведуть пошук розташування сил АТО, застосовуючи й розвідку боем.

О 22:10 наряд «Засідка» від Донецького загону виявив у районі залізничного переїзду на трасі Запорізьке – Новоселівка розвідувально-диверсійну групу в кількості 15 осіб, які висадилися з вантажного поїзда, що рухався з Донецька в напрямку Маріуполя. У результаті бойового зіткнення диверсанти відступили в лісосмугу, а згодом повернулися в зону, контрольовану терористами. Постраждалих серед прикордонників немає. Стільно з іншими силами АТО здійснено зачистку території, якою пересувалися терористи.

З 12:40 до 13:10 в районі н.п. Сартана Донецької області мінометного обстрілу зазнав блокпост на перехресті доріг Комінтернове – Маріуполь – Талаківка. Постраждалих серед прикордонників немає. Під час обстрілу розвідувальна група сил АТО затримала місцевого мешканця, який здійснював корегування вогню терористів.

Держприкордонслужба України активно готується до зимового періоду. Одним із основних завдань є забезпечення військовослужбовців теплим одягом та необхідними речами. Особлива увага приділяється забезпеченню персоналу, який проходить службу в межах Луганської, Донецької та Херсонської областей.

Чергова партія теплих речей надійшла на склади Окремої комендатури охорони і забезпечення АДПСУ. Цього разу постачальники доправили прикордонникам 1500 утеплених камуфльованих курток.

26 ВЕРЕСНЯ

Колона броньованої та автомобільної техніки вибула в зону АТО з території однієї з військових частин Держприкордонслужби в Києві.

Техніка призначена для посилення прикордонних підрозділів. Загалом на кордон вирушило шість бронетранспортерів, вісім вантажних автомобілів та три мікроавтобуси.

БТРи прикордонне відомство отримало від Міністерства оборони України. Техніка пройшла капітальний ремонт на Миколаївському бронетанковому заводі. Загалом Держприкордонслужба отримала 20 БТРів. Вантажні «КраЗи» в кількості більше 50 одиниць були закуплені за кошти, спеціально виділені Кабінетом Міністрів України. Наступну партію модернізованих бронетранспортерів, які будуть оснащені двома дизельними двигунами з більш потужними характеристиками і значно меншими показниками витрати пального, прикордонники отримають найближчим часом.

Автомобільна колона, яка вибула в зону АТО, також повезла прикордонникам зимове екіпірування та інше військове майно.

Тим часом збройні сили РФ продовжують активну радіо- та агентурну розвідку обстановки в українському прикордонні. Збором інформації про розташування сил АТО займаються й терористи, залучаючи до цього місцевих мешканців та використовуючи соціальні мережі.

27 ВЕРЕСНЯ

Російські бойовики неодноразово обстрілювали н.п. Талаківка, що поблизу Маріуполя. Російські найманці продовжують активну розвідку та спостереження за прикордонними нарядами і позиціями сил АТО. Зокрема, о 13:50 в районі н.п. Шевченкове Донецької області виявлено прихований пункт спостереження на напрямку руху прикордонних нарядів. Також поблизу н.п. Талаківка, Сартана та Гнупово виявлено легкові автомобілі, пасажирів яких здійснювали збір інформації стосовно позицій сил та засобів прикордонних підрозділів і сил АТО.

Продовжується активне ведення повітряної розвідки вздовж лінії кордону, а на півночі Кримського півострова триває передислокація підрозділів ЗС РФ. Зокрема, напроти пункту контролю «Чонгар» зафіксовано розгортання польового наметового містечка, де перебуває до 300 осіб особового складу.

28 ВЕРЕСНЯ

Охоронцям кордону вдалося визволити з полону одного прикордонника.

За день позиції російських військових поблизу Армянська посилили десять БТРів, десять танків та три РСЗВ «Град».

На виконання Мирного плану Президента України Держприкордонслужба здійснює комплекс заходів на смузі безпеки вздовж контрольованого силами АТО району. Підрозділи ДПСУ передислоковано. Охоронці кордону проводять рекогносцировку місцевості, роботи з облаштування місць несення служби та зведення фортифікаційних споруд. Опрацьовано моделі службово-бойової діяльності в нових умовах. Організовано взаємодію на місцях з іншими правоохоронними органами та місцевою владою. Здійснено розподіл нової броньованої та автомобільної техніки, частина якої вже прибула в зону бойових дій. Триває постачання зимового речового майна.

29 ВЕРЕСНЯ

О 04:55 ЕКІПАЖ КОРАБЛЯ МОРСЬКОЇ ОХОРОНИ «ДОНБАС» ЗАФІКСУВАВ НА ВИСОТІ БЛИЗЬКО 1 КМ ПРОЛІТ НАД МАРІУПОЛЬСЬКИМ ПОРТОМ ВІПЛА.

ЩЕ ОДИН БЕЗПІЛОТНИК ВІЯВЛЕНО О 19:45 НА ДІЛЯНЦІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДОНЕЦЬКОГО ЗАГОНУ НА НАПРЯМКУ ЯЛТА – ТАЛАКІВКА. НА УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОМУ КОРДОНІ НЕ ПРИПІНЯЄТЬСЯ АКТИВНА РАДІО- ТА АГЕНТУРНА РОЗВІДКА ЗС РФ З МЕТОЮ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЬ ДИСЛОКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ.

У ЗАКРИТИХ РІШЕННЯМ УРЯДУ УКРАЇНИ ПУНКТАХ ПРОПУСКУ «ІЗВАРИНЕ», «ЧЕРВОНОПАРТИЗАНСЬК» ТА «ДОВЖАНСЬКИЙ» СПІВРОВІТНИКИ ФСБ РФ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПОГЛУБЛЕНИЙ ОГЛЯД КОЖНОГО АВТОМОБІЛЯ НА В'їЗД ДО РОСІЇ З МЕТОЮ ВІЯВЛЕННЯ ЗВРОЇ ТА ІНШИХ ЗАСОБІВ ТЕРОРУ.

30 ВЕРЕСНЯ

Незаконні збройні формування продовжують активну діяльність з нарощування вогневої сили в прикордонних районах. Зокрема, бойовики передислоковують особовий склад та укріплюють свої блокпости. Всіх «місцевих» терористів з Новоазовська перекинуто ближче до Маріуполя. На заміну їм прибуло понад сто бойовиків, які пройшли комплексні бойові навчання.

1 ЖОВТНЯ

Близько тридцяти прикордонників Сумського загону, які виконували завдання із забезпечення правопорядку на державному кордоні в зоні проведення АТО, повернулися додому. На головній площі міста Суми героїв зустрічали рідні, близькі, знайомі, представники органів влади, громадських та релігійних організацій, небайдужі сумчани.

Загалом впродовж доби бойових зіткнень та обстрілів на українсько-російському кордоні не відбувалося.

Підрозділи ЗС РФ продовжують знаходитися в безпосередній близькості до кордону з Україною.

В район н.п. Міллерово (РФ), що напроти н.п. Красна Талівка, прибула військова техніка та особовий склад ЗС РФ, що розосереджуються вздовж державного кордону. Крім того, в район н.п. Фроловка (РФ), напроти ділянки ВПС «Біловодськ» Луганського загону, знову прибули окремі тактичні підрозділи кількістю не менше роти. Слід зауважити, що раніше підрозділи ЗС РФ з цього напрямку були відведені.

О 20:55 прикордонний наряд виявив у районі н.п. Червоний Чабан на висоті до 2 км безпілотної, що порушив повітряний простір та прослідував у напрямку Херсону.

Держприкордонслужба України активно готується до зимового періоду. Одним із основних завдань є забезпечення військовослужбовців теплим одягом та необхідними речами.

2 жовтня

Бойовики НЗФ поблизу Маріуполя продовжують передислокацію та проводять заходи бойової підготовки. Прикордонникам стало відомо про скупчення бойової техніки ЗС РФ у кількості від 50 до 100 одиниць поблизу н.п. Новоазовськ, Тельманове, Веденське та ін. Водночас спостерігається відведення бойовиків з Луганська та інших міст сходу України і перекидання їх на територію Росії до навчального центру ГРУ ГШ ЗС Російської Федерації в районі Ростова-на-Дону. Ймовірно, після проходження додаткової підготовки вони у складі диверсійно-розвідувальних груп з'являтимуться на територіях, контрольованих українськими військами.

Триває ротація і в підрозділах ЗС РФ неподалік адміністративного кордону з АР Крим.

На півдні Донецької області зафіксовано перебування військовослужбовців 100-ї розвідувальної бригади ЗС РФ (Північна Осетія). Бригада підпорядковується командуванню Південного ВО і в разі потреби може оперативно використовуватися ГРУ ГШ ЗС РФ.

3 жовтня

Під час перевірки території поблизу н.п. Сартана (Донецька обл.) прикордонний наряд виявив у покинутій будівлі три одиниці РПГ-26 в упаковці та три ящики з гранатами Ф-1.

Продовжується переміщення військової техніки на території АР Крим. О 12:20 неподалік н.п. Червоний Чабан (Херсонська обл.) охоронці кордону спостерігали на окупованій території переміщення двох танків, двох БТРів та одного «Уралу».

О 15:50 прикордонний наряд під час несення служби на адміністративному кордоні з АР Крим виявив між трасою Каланчак – Армянськ та лісосмугою десять одиниць затентованої важкої техніки (орієнтовно – танки та БТРи).

4 жовтня

Близько 14:00 поблизу Маріуполя обстрілу зазнала тактична група катерів Морської охорони, які вийшли в море до місця, де 31 серпня внаслідок обстрілу затонув катер. Прикордонники мали на меті ще раз оглянути місце трагедії та продовжити пошуки зниклих безвісти моряків. Однак о 13:40 з району н.п. Широкине (відстань – близько 3 миль) по тактичній групі було здійснено більше десяти мінометних пострілів. Екіпажі своєчасно зреагували і відвели катери на безпечну відстань. Постраждалих немає, судна пошкоджень не зазнали.

5 жовтня

На Буковину повернулися 64 прикордонники Чернівецького загону, які виконували завдання з охорони та оборони кордону в східних областях України. Подія збіглася у часі зі святкуванням Дня міста. Та чернівчани разом з рідними та близькими військовослужбовців прийшли саме до прикордонного загону, аби зустріти героїв.

Бойових зіткнень прикордонних підрозділів з незаконними збройними формуваннями та ЗС РФ в контрольованих прикордонних районах вдовж смуги безпеки та на ділянках українсько-російського кордону поза межами зони АТО цього дня не спостерігалось.

З 20:00 до 22:00 на ділянці ВПС «Сартана» Донецького загону зафіксовано політ трьох БПЛА. Літальні апарати переміщувалися на висоті понад 1 км у напрямку Маріуполя.

6 ЖОВТНЯ

Ще 150 охоронців кордону повернулися із зони проведення АТО до місць постійної дислокації Ізмайльського, Білгород-Дністровського та Котовського прикордонних загонів. Військовослужбовці близько двох місяців з гідністю виконували свій військовий обов'язок на сході України. Міста зустрічали героїв квітами, прапорами та кольоровими кульками. Прикордонників привітали з поверненням додому їхні сім'ї, командування загонів, бойові товариші, представники місцевого самоврядування та волонтери.

Тим часом на смузі безпеки в Донецькій області не зовсім безпечно. О 20:00 терористи обстріляли з мінометів (загалом шість пострілів) один з контрольних пунктів. Міни розірвалися в безпосередній близькості від КП. На щастя, втрат серед прикордонників вдалося уникнути.

Цього ж дня о 13:00 неподалік Біловодська у контрольованому прикордонному районі на міні підірвався колісний трактор з причепом, на якому перевозили пшеницю для посівних робіт. Тракторист не постраждав.

О 19:00 на ділянці ВПС «Саргана» Донецького загону прикордонники зафіксували політ БПЛА, який рухався у напрямку Маріуполя на висоті до 1 км.

На території АР Крим напроти КП «Чонгар» відбулася демонстративна ротація російських військовослужбовців на 15 автомобілях КамАЗ. Прикордонники, які несли службу на контрольному посту, спостерігали на місці розташування російських військових шиккування особового складу, після чого вантажівки рушили вглиб АР Крим.

7 ЖОВТНЯ

Президент України Петро Порошенко перевіряв готовність прикордонних підрозділів до виконання поставлених завдань щодо реалізації Мирного плану. У Бортничаях, що під Києвом, на базі мобільного прикордонного загону Глава держави оглянув озброєння, броньовані автомобілі, спеціальну та інженерну техніку, засоби зв'язку та прикордонного контролю, які використовуються охоронцями рубежу в смузі контролю вздовж лінії безпеки, а також зимове спорядження та технічне обладнання для забезпечення життєдіяльності підрозділів у складних погодних умовах.

Під час заходу прикордонники – учасники АТО отримали державні нагороди.

З метою підвищення бойових можливостей прикордонних підрозділів відомство закупило та направило до підрозділів на сході країни 20 бронетранспортерів, понад 50 вантажних «Кразів», понад 20 броньованих автомобілів «Кугуар». Крім того, з урахуванням загроз, прикордонники отримали протитанкові ракетні комплекси «Фагот», автоматичні станкові гранатомети «АГС-17», переносні зенітно-ракетні комплекси та зенітно-артилерійські установки.

8 ЖОВТНЯ

Близько 19:00 на Маріупольському напрямку знову зафіксовано ворожий БПЛА.

Ротація підрозділів ЗС РФ триває. Частина регулярної армії, які раніше зайшли в Україну, замінюються загонами бойовиків, які пройшли місячну підготовку в польових таборах ГРУ ГШ ВС Російської Федерації в районі Ростова-на-Дону.

Починаючи з 15:00 зафіксовано відведення через кордон до РФ кількох колон військової техніки (до 10 од. у кожній). Техніка та особовий склад ЗС РФ залишили Україну через пункт пропуску «Успенка», який перебуває під контролем незаконних збройних формувань.

Ротація підрозділів ЗС РФ триває. Частина регулярної армії, які раніше зайшли в Україну, замінюються загонами бойовиків, які пройшли місячну підготовку в польових таборах ГРУ ГШ ВС Російської Федерації в районі Ростова-на-Дону.

”

9 ЖОВТНЯ

Не припиняються польоти російських безпілотників поблизу Маріуполя. Один БПЛА виявлено на ділянці відповідальності ВПС «Сартана». Роботу ще двох зафіксували прикордонники Херсонського загону на межі з Кримом на напрямку н.п. Макарівка (Україна) – Армянськ (АРК).

На Луганщині, в районі, де на мінах підірвалися прикордонний наряд і сільгосптехніка мирних жителів, прикордонники спільно з саперним підрозділом ЗСУ здійснили перевірку та розмінування шляхів у контрольованому прикордонному районі. Знешкоджено три протипіхотні міни поблизу н.п. Городище та Нижня Баранівка, що були встановлені вздовж рокадної дороги до державного кордону.

О 20:10 прикордонники Луганського загону спільно зі співробітниками МВС на одному з блокпостів поблизу н.п. Станично-Луганське затримали двох громадян України, у яких було знайдено схеми розташування блокпостів по Луганській області та порядок їх функціонування.

З території РФ продовжується заїзд в Луганську область наїманців, які пройшли підготовку в навчальному центрі ГРУ ГШ ЗС Російської Федерації в Ростові-на-Дону. За оперативними даними, за останні дві доби на територію України заїхало близько 40 автобусів з терористами. Також вночі з території РФ в районі н.п. Успенка Донецької області зайшла колона військової техніки кількістю близько 30 одиниць і прослідувала в напрямку н.п. Комсомольське. Можна зробити висновок, що вчорашнє виведення кількох колон через Успенку мало суто показовий характер.

10 ЖОВТНЯ

О 16:45 терористи обстріляли колону ДПСУ, що рухалася неподалік н.п. Докучаєвськ у Донецькій області. Бойовики застосували стрілецьку зброю. Прикордонники відкрили вогонь у відповідь. У результаті збройного протистояння один військовослужбовець загинув.

Протягом доби фактів порушення повітряного простору України та ведення повітряної розвідки на державному кордоні не зафіксовано.

Терористи продовжують збір інформації про розташування сил АТО. На блокпостах вони видають проїжджаючим місцевим жителям грошову винагороду за надання відповідних даних.

11 ЖОВТНЯ

Близько 17:30 з району н.п. Уманське вівся мінометний обстріл позицій прикордонників поблизу н.п. Новосілки. Загалом російські найманці здійснили більше десяти пострілів. Жертв немає.

Суттєво зросла активність ведення незаконними збройними формуваннями повітряної розвідки позицій прикордонників та сил АТО. Загалом прикордонники зафіксували роботу БПЛА на Маріупольському напрямку, а також на адміністративному кордоні з АР Крим у восьми випадках. Поблизу Маріуполя спостерігалось шість літальних апаратів та ще два – на межі з Кримським півостровом. Висота польоту об'єктів – від 1 до 4 км. Спроби знищити БПЛА були невдалими.

12 ЖОВТНЯ

Мінометні обстріли позицій прикордонників на Донеччині не вщухають. Так, близько 16:30 з району н.п. Орловка та Семенівка бойовики обстріляли позиції прикордонників поблизу н.п. Новоселівка Перша. Втрат серед охоронців рубежу немає.

Зберігається тенденція щодо активізації противником повітряної розвідки позицій прикордонників та сил АТО. Охоронці кордону зафіксували роботу дев'яти БПЛА на Маріупольському напрямку, поблизу Донецька та на адміністративному кордоні з АР Крим.

13 ЖОВТНЯ

На Маріупольському напрямку працювало шість ворожих безпілотників. Триває тут і нарощування живої сили та техніки незаконних збройних формувань. Зокрема, в район Новоазовська прибув спецпідрозділ військової розвідки РФ під прапором чорного кольору з блакитним колом та кажаном. Військовослужбовці підрозділу своєї приналежності до ЗС РФ не приховують.

На Маріупольському напрямку триває нарощування живої сили та техніки незаконних збройних формувань. Військовослужбовці підрозділу своєї приналежності до ЗС РФ не приховують.

14 ЖОВТНЯ

О 14:30 ворог завдав удару РСЗВ «Град» по відділу прикордонної служби «Сартана». Втрат серед особового складу вдалося уникнути.

Попередньо встановлено, що вогонь вівся з н.п. Широкине.

Водночас відбувся обстріл зі стрілецької зброї блокпоста прикордонників в районі н.п. Шевченкове, що поблизу Маріуполя, а ще за дві години, о 16.45 – мінометний обстріл прикордон-

ного блокпоста на околиці н.п. Сартана. Постраждалих немає. В кожному випадку вогонь корегувався за допомогою БПЛА.

Кількість російських безпілотників у зоні протистояння зростає. Прикордонники зафіксували роботу десяти БПЛА. Крім того, зафіксовано польоти вертольотів вздовж кордону без порушення повітряного простору України на ділянці

Сумського загону та вздовж адмінкордону з АР Крим.

Державна прикордонна служба завершила постачання зимового одягу та іншого необхідного спорядження до органів охорони кордону, що несуть службу на сході країни. Камуфляжі, куртки зимові, термобілизна, кофти, валинки, шапки та інший одяг надійшли у кількості, необхідній для забезпечення потреб персоналу.

15 ЖОВТНЯ

Військова авіація та БПЛА ЗС РФ не припиняють повітряної розвідки, у тому числі з порушенням повітряного простору України та адміністративного кордону з тимчасово окупованим Кримом. Так, близько 11:00 виявлено політ російського

гелікоптера вздовж лінії кордону над територію РФ напроти ділянки ВПС «Мілове» в напрямку Білолуцька. Озброєння на ньому не було. Об 11:30 напроти ділянки ВПС «Троїцьке» Луганського загону російський вертоліт з повним боєкомплектом пролетів у напрямку н.п. Бабичеве.

О 18:15 прикордонний наряд одного з блокпостів поблизу Маріуполя спостерігав проліт безпілотника у напрямку н.п. Гнутаєве, а близько 20:00 на ділянці ВПС «Червоний Чабан» виявлено ще один БПЛА, що порушив адмінкордон з АР Крим та прослідував вглиб території України. **К**

НЕ ДРУГИЙ ПЛАН!

Восени минулого року ми починали підраховувати здобутки Державної прикордонної служби в оперативно-службовій діяльності. Сьогодні вони відходять на другий план, поступаючись проблемам збройного конфлікту в Луганській та Донецькій областях. Та обов'язків щодо охорони кордону на решті ділянок з прикордонників ніхто не знімав. Тож спробуємо прослідкувати тенденції порушень прикордонного законодавства за дев'ять місяців поточного року та показати здобутки «зелених кашкетів» у протидії негативним явищам.

Якщо абстрагуватися від безпекової складової діяльності прикордонників, то слід зауважити, що останнім часом значних збитків Україні завдає контрабанда товарів підакцизної (перш за все сигарети і спирт), а також промислової та сільськогосподарської груп. Відповідний товар від початку 2014-го виявляють здебільшого на кордоні з Росією (32% від загальної кількості), з Придністров'ям (29%), на західних ділянках в межах Закарпатської, Львівської та Волинської областей (понад 20%), а також в морських пунктах пропуску – в першу чергу в Одеській області (12%). Разом з тим, у звітний період правоохоронці виявили, вилучили та передали за компетенцією 642 од. зброї, 66,5 тис. боєприпасів, 32 кг вибухівки, 330 кг наркотичних та психотропних речовин, 138 кг прекурсорів. Загальна вартість вилученого становить 132 млн гривень. Крім того, заради посилення протидії незаконній міграції співробітники Держприкордонслужби провели низку успішних операцій з виявлення каналів переправлення незаконних мігрантів на основних напрямках західних та східних ділянок рубежу. Загалом з початку року правоохоронці затримали 1909 «мандрівників», з них 636 осіб – за порушення державного кордону. Пропонуємо чергову добірку найцікавіших затримань у нашій постійній рубриці.

ПРИБОРКАТИ АНГЛІЙЦЯ

Для зупинення автомобіля Mitsubishi британської реєстрації в пункті пропуску «Рава-Руська» правоохоронцям довелося використати засіб примусової зупинки. Після додаткової перевірки реєстраційних документів та інформації про водія виявили, що чоловік протягом року вже ввіз на територію України три транспортні засоби, які своєчасно не залишили межі нашої держави. Ан-

глієць зрозумів, що перетнути державний кордон з черговим автомобілем не вдасться, і єдине, що спало йому на думку – скерувати транспортний засіб у зворотному напрямку. План втечі не

вдався, бо прикордонники своєчасно заблокували його подальший рух. Автомобіль вилучили, щодо громадянина Великобританії склали протокол про адміністративне правопорушення.

«РОЗКУСИЛИ»

В аеропорту «Бориспіль» прикордонники Окремого контрольно-пропускного пункту «Київ» затримали двох пасажирів для поглибленої перевірки документів. Один з них, який прилетів зі Стамбула, надав для перевірки паспорт громадянина Італії. Інший прямував транзитним рейсом до Єревана – пред'явив паспорт громадянина Вірменії. Однак правоохоронці з'ясували, що посвідчення про особу обох чоловіків підроблені. Згодом пасажирів пред'явили свої справжні паспорти – громадян Сирії. Після цього їх відправили зворотними рейсами до Туреччини.

ПОСПРИЯВ НА СВОЮ ГОЛОВУ

Прикордонники Чопського загону в рамках оперативно-профілактичних заходів спільно зі співробітниками ДАІ зупинили на околиці селища Розівка автомобіль «БМВ» словацької реєстрації. У салоні автівки знаходилися чотири іноземці без документів (попередньо – громадянин Афганістану), а водієм виявився громадянин України – житель Мукачєво. З приводу чотирьох правопорушників проводяться перевірочні заходи, а на співвітчизника складено документи за ознаками скоєння злочину, передбаченого ст. 332 ККУ «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України».

ШВИДКА РЕАКЦІЯ

Ще п'ятьох «мандрівників» – чотирьох громадян Шрі-Ланки та громадянина Сирії прикордонники Сумського загону затримали спільно зі співробітниками СБУ. За допомогою приладу нічного бачення на напрямку між російським населеним пунктом Хінель та українським Баранівка охоронці помітили рух групи невідомих осіб. Негайно прибувши на вказаний напрямок, прикордонники затримали «мандрівників» за кілька метрів від лінії держрубежу.

«ВИ ВІДЖИЛИЛИСЬ ВІД МАРШРУТУ...»

Правоохоронці відділу «Вичівка» Луцького загону затримали громадянина Китаю. Прикордонний патруль зупинив невідомого поза пунктом пропуску одразу, шойно той перетнув кордон з Білорусі в Україну. Наявний у затриманого китайський паспорт, візи та квитки свідчили про його нещодавній приліт спочатку до Москви, а потім переїзд протягом до одного з білоруських міст. Далі іноземець вирішив йти в Україну пішки через ліс із GPS-навігатором поза пунктом пропуску, за що буде притягнений до адміністративної відповідальності.

ЗА 200 МЕТРІВ ДО МЕТИ

Чоловіка і двох дітей – шестирічну дівчинку та чотирирічного хлопчика затримали прикордонники на ділянці відділу «Ужгород». Їх зупинили за 200 м від українсько-словацького кордону. Чоловік повідомив, що вони є вихідцями з Ірану, але жодного документа при собі не мають. Також глава родини пояснив, що прямували вони до Словаччини, а вже звідти планували потрапити в Австрію. Маршрут руху через кордон порушник спланував ще в Ірані за допомогою інтернет-сервісу Google. Затриманих доставили до підрозділу. Подальшу їхню долю визначить суд.

СТАРИЙ ЗАБУТИЙ ПАТЕФОН

Унікальний механічний пристрій для програвання грамофонних платівок виявили прикордонники Чернігівського загону спільно з працівниками митниці. На українсько-білоруському кордоні, в пункті пропуску «Нові Яриловичі», громадянин Білорусі на автомобілі «Міцубісі» намагався вивезти до своєї країни патефон 1951 року випуску. Однак перемістити раритетний пристрій йому не вдалося. Завдяки пильності прикордонників цінна річ залишилася в Україні.

ПРОВІДНИК-МЕТАЛУРГ

Вантаж феросплавів вагою близько тонни затримали прикордонники Сумського загону в пункті контролю «Хутір-Михайлівський». Під час перевірки одного з вагонів поїзда «Кишинів-Москва» у його неробочому тамбурі, шахті для вугілля, а також у кількох нішах для багажу виявлено 36 мішків з трубками коричневого кольору діаметром 5 см і завдовжки до 1,5 м. Власником товару виявився провідник, 45-річний громадянин Молдови, який нібито віз його у московське депо поїздів. За встановленим порядком товар передано представникам митниці.

НА ТІ Ж САМІ ГРАБЛІ

Прикордонники відділу «Краснопілля» Сумського загону в ході моніторингу держзрубежу помітили, як два автомобілі марки «Нива» один за одним незаконно перетнули кордон з Росії в Україну. Виявилося, що один із водіїв, 47-річний українець, раніше вже притягувався до відповідальності за протиправну діяльність на державному кордоні. Крім того, під час огляду автомобілів прикордонники виявили 41 каністру бензину ємністю по 30 л кожна та одну 200-літрову металеву бочку з тією ж рідиною. Близько 1130 л палива разом з автомобілями вилучено та передано до фіскальних органів, а правопорушникам доведеться відповідати перед судом.

ТЮТЮНОВІ СХОВАНКИ

У пункті пропуску «Ягодин», що на Волині, завдяки пильності співробітників Держприкордонслужби не пропущена через кордон велика партія контрабандних сигарет. Прихований товар прикордонники Луцького загону знайшли під час огляду вантажівки, якою громадянин Литви перевозив вугілля. Всього зі сховку правоохоронці дістали 65 тис. пачок сигарет. Попередня сума оцінки вилученого курива становить 570 тис. гривень.

Справжній склад тютюнових виробів у приватному помешканні виявили правоохоронці в селищі Слов'яносербка Великомихайлівського району, що неподалік від кордону з Молдовою. Інформацію про зберігання піддакцизних товарів прикордонники Котовського загону отримали в ході проведення спеціальних заходів. Під час спільного з представниками податкової та СБУ огляду господарського приміщення приватного помешкання було вилучено 16,5 тис. пачок сигарет Absolute грецького виробництва. Загальна вартість товару перевищила 200 тис. гривень.

М'ясник-боягуз

Прикордонники відділу «Сопич» Сумського загону неподалік населеного пункту Баранівка за допомогою тепловізора помітили автомобіль «УАЗ», який прямував за кордон поза пунктом пропуску. Водій, зрозумівши, що його помітили, залишив транспортний засіб і вдався до втечі на російську територію. Кинуте напризволяще авто виявилось вщент запакованим м'ясопродуктами – 70 ящиків вагою близько 800 кг. Виявлений вантаж разом з автомобілем української реєстрації вилучено. Наразі проводяться заходи щодо пошуку осіб, причетних до протиправної діяльності.

ЩАСТЯ В ЇХ КІЛЬКОСТІ...

У пункті пропуску «Городище» прикордонники Луцького загону спільно з працівниками митниці виявили 320 тис. американських доларів. Серед особистих речей одного із восьми пасажирів мікроавтобуса «Мерседес» правоохоронці вилучили 32 пачки з валютою по 10 тис. доларів кожна. Власником коштів виявився громадянин України, який нібито перевозив їх родичам свого друга із Москви в Україну. Про це правопорушення поінформували співробітників СБУ.

А ось громадяни Угорщини та Росії вирішили вивезти з України майже півмільйона гривень. У пункті пропуску «Тиса» в автомобілі «Ауді» словацької реєстрації прикордонники знайшли 27 тис. євро під аптечкою у підлокітнику заднього сидіння. Валюту, яку громадянин Угорщини визнав своєю власністю, вилучили, а росіянина відмовили у в'їзді в Україну.

«ЛИПОВЕ» ДОРУЧЕННЯ

Співробітники Чопського загону в пункті пропуску «Ужгород», що на українсько-словацькому кордоні, стали на заваді незаконному ввезенню на територію України японського позашляховика. З прибуттям на прикордонно-митний контроль автомобіля Toyota Land Cruiser (2012 року випуску) прикордонники спільно з представниками митниці провели повну ідентифікацію документів транспортного засобу. Найбільшу підозру викликало доручення на право керування машиною чеської реєстрації. І не дарма, тому що документ виявився

підробленим та на території цієї країни не видавався. Автомобіль вартістю 704 тис. гривень вилучено встановленим порядком.

ТОВАР З ДУШКОМ

У пункті контролю «Хутір-Михайлівський» під час перевірки горезвісного поїзда «Кишинів–Москва» прикордонний наряд виявив понад дві тонни м'яса. Троє українців розподілили загальну масу по сумках, які знаходилися в рундуках для речей пасажирів, на третіх полицях, в ямі для білизни та в неробочих тамбурах п'яти вагонів потяга. Власникам вантажу відмовили у переміщенні товару через кордон, про що складено відповідні документи.

У тому ж поїзді, тільки в пункті пропуску «Могилів-Подільський», прикордонно-митна оглядова група виявила 30 овечих шкур, закріплених над колісними парами. Крім того, у шахті повітропроводу та за обшивкою стелі купе знайдено 50 л коньяку та 60 л домашнього вина. Правопорушниками цього разу виявилися самі провідники, щодо яких правоохоронці склали адміністративні протоколи. Товар вилучено встановленим порядком.

«ЗЕЛЕНА» КАРТА

Руйнувати – не будувати, подумали російські артилеристи і вдарили по українських пунктах пропуску. Їм все одно не відшкодовувати збитків, а потренуватися у влучності стрільби для військового завжди корисно...

Тепер проблеми зруйнованої щент інфраструктури, інженерно-технічного облаштування рубежу, посилення прикордонної безпеки південно-східного регіону України – здебільшого клопіт самих українських прикордонників. Виставляти рахунки загарбникам – не варіант, вони вже давно живуть за принципом «всім, кому винен, – пробачаю». Чекати серйозної державної програми з реальними інвестиціями? Одна вже є – «Стіна», чи «Європейський вал», кому як більше подобається, але перспектива її реалізації виглядає такою ж примарною, як і відшкодування Україні збитків, завданих збройними силами Росії. З огляду на ситуацію, що склалася, охоронцям кордону доводиться самим вирішувати, як діяти, і працювати не покладаючи рук, аби зробити бодай щось, хоча б на найгарячіших напрямках. За таких умов ключову роль відіграє міжнародна технічна допомога. Налагоджувати ефективну взаємодію за цим напрямком прикордонники навчилися ще за мирних часів. Відтак сьогодні досвід міжнародної співпраці став як ніколи актуальним.

З березня поточного року Адміністрація ДПСУ веде переговори з Посольством США, Представництвом ЄС в Україні та іншими міжнародними партнерами щодо інтернаціональної технічної допомоги для інженерного облаштування державного кордону. На сьогодні у фазі практичної реалізації перебуває 15 проектів, загальний бюджет яких до кінця року перевищить 500 млн гривень. Рекордсмен за різними видами підтримки – США.

СТАРТАП

З часу здобуття Україною незалежності США надають практичну допомогу в її утвердженні як демократичної та економічно розвинутої європейської держави. Спільною заявою президентів України і США від 4 квітня 2005 року започатковано стратегічний формат двосторонніх відносин. У 2008 році його було закріплено Хартією про стратегічне партнерство, яка містить розділ про співробітництво у сфері оборони та безпеки. Цим документом чітко визначено, що Сполучені Штати Америки поділяють життєву зацікавленість у сильній, незалежній та демократичній Україні, поглибленні її інтеграції до євроатлантичних структур, а також програму посиленого безпекового співробітництва, яка передбачає збільшення державних можливостей та посилення України як кандидата на членство в НАТО. Протягом останніх років країни суттєво розширили договірно-правову базу співпраці та склали 138 міжнародно-правових документів.

Сторони співпрацюють у сфері організації міжнародної безпеки, регіональної стабільності, боротьби з тероризмом, а також нерозповсюдження зброї масового знищення. Левова частина цієї роботи – взаємодія з ДПСУ. Так, у відповідь на прохання Держприкордонслужби про невідкладну допомогу 22 квітня поточного року офіс Віце-президента США офіційно ухвалив перший транш невідкладної допомоги прикордонникам в рамках проекту «Ініціатива запобігання розповсюдженню зброї масового знищення: невідкладна допомога ДПСУ». Відомство майже миттєво отримало інженерне обладнання, наземний транспорт, спеціалізовані вантажівки, засоби спостереження/нагляду/моніторингу пе-

риметрів, захищені засоби зв'язку, бронеовані автомобілі та патрульні катери.

РЕАЛІЗАЦІЯ

Допомогу ДПСУ фінансує Державний Департамент США, Бюро з міжнародної безпеки й нерозповсюдження зброї масового знищення та Офіс з питань співробітництва у сфері експортного контролю (ISN/ECC) в рамках Програми з питань експортного контролю та безпеки кордонів (EXBS). Головний виконавець – Офіс Програми EXBS Посольства США в Україні.

Міністерство оборони США надало 15 млн доларів для реалізації проекту «Ініціатива запобігання розповсюдженню зброї масового знищення: невідкладна допомога ДПСУ», з них 2 млн спрямовано на постачання приладів забезпечення автономності підрозділів, засобів зв'язку та спостереження, патрульних автомобілів, тепловізорів, засобів виявлення ви-

EXBS

Програма «Експортний контроль та безпека кордонів» (EXBS) спрямована на нерозповсюдження зброї масового знищення і дестабілізуючого накопичення/передачі зброї. Вона допомагає у розвитку і вдосконаленні систем прикордонного контролю над світовою торгівлею, а також слідкує за режимом експорту товарів транзитних країн і виробничих. Програма EXBS співпрацює з урядами країн-партнерів і забезпечує широкий спектр технічної допомоги – від навчальних семінарів до надання спеціального обладнання правоохоронним органам для прикордонного контролю.

бухових та хімічних речовин, а також інженерної та спеціальної техніки для облаштування кордону. Основна частина другого етапу зазначеного проекту з бюджетом в 22 млн доларів буде реалізована в 2015 році, однак вже сьогодні прикордонні підрозділи отримали засоби автономного функціонування, радіостанції, спеціальні та вантажні автомобілі, паливозаправники тощо на суму 3 млн доларів.

Під час передачі прикордонникам чергової партії техніки Надзвичайний та Повноважний Посол Сполучених Штатів Америки в Україні Джеффри Пайєтт зазначив:

– Сьогодні Україна бореться за свою незалежність, охороняє свої міжнародні кордони і знову підтверджує свій демократичний, єдиний і європейський вибір. У цій боротьбі українські прикордонники стоять на передовій за відновлення суверенітету і територіальної цілісності своєї держави. Тому першочергова допомога від США йде саме їм.

У свою чергу офіційний уповноважений Державного департамен-

Якщо підрахувати виділені США кошти на проекти матеріально-технічної допомоги ДПСУ терміном на 2014–2015 роки – вийде сума приблизно в 56 млн доларів.

ту США у справах Європи та Євразії пані Вікторія Нуланд під час передачі техніки від імені американського народу подякувала воїнам-прикордонникам, які служать українському народові задля спокою і миру, а також запевнила, що США не залишать Україну напризволяще.

– Ми співпрацюємо з Державною прикордонною службою більше десяти років, – наголосила пані Нуланд, – але сьогодні це партнерство ще більш значуще. Йдеться про виживання України як суверенної держави, в чому США дуже зацікавлені. Тож Америка і надалі підтримуватиме Україну, а також допомагатиме зміцнювати оборону державного кордону.

Від уряду США ДПСУ вже отримала 45 одиниць техніки, серед якої – ван-

тажні автомобілі, тягачі, паливозаправники, мікроавтобуси, в тому числі броньовані, крани, екскаватори, трактори. Крім того, прикордонникам вже передано біноклі, переносні тепловізори, пневмокаркасні модулі, дизельні генератори, спальні мішки, морозильники для зберігання продуктів харчування, польові печі тощо. Також у рамках співробітництва за програмою «Експортний контроль та безпека кордонів (EXBS)» планується закупити спеціальне обмундирування на суму 1,4 млн доларів. На сьогодні за планом вже отримано 1500 комплектів камуфляжу «Мультикам», прилади для поглибленої перевірки паспортів, технічні засоби прикордонного контролю.

ISN/ECC

Офіс з питань співробітництва у сфері експортного контролю (ISN/ECC) має мандат від Білого дому з координації уряду США на допомогу в галузі експорту і, відповідно, прикордонного контролю. ISN/ECC займається розробкою, впровадженням та управлінням програмою EXBS. Працівники Офісу допомагають урядам країн-партнерів у створенні, зміцненні та використанні систем прикордонного контролю стратегічної торгівлі.

У рамках ще одного спільного з Держдепартаментом США проекту допомоги з правоохоронних питань до кінця 2014 року прикордонне відомство отримає 36 броньованих позашляховиків, 70 переносних тепловізорів, 2300 бронешилетів та засобів екіпірування. Загальний бюджет цього проекту сягає майже 10 млн доларів. А за програмою співпраці ДПСУ з Департаментом енергетики США «Друга лінія захисту» у дев'яти пунктах пропуску встановлено стаціонарні системи радіаційного контролю, а також здійснюється постачання мобільних комплексів радіаційного контролю на суму 4 млн доларів.

Новостворені підрозділи Азово-Чорноморського регіонального управління отримують комп'ютерне обладнання за програмою допомоги Держдепартаменту США з правоохоронних питань (бюджет – 800 тис. дол.). Сприяючи реформуванню системи добору та управління персоналом, американці допомогли прикордонникам навіть з ремонтом приміщень та навчальних класів Кінологічного центру. Якщо підрахувати виділені США кошти на проекти матеріально-технічної допомоги ДПСУ на 2014–2015 роки – вийде сума близько 56 млн доларів.

ЛЕТАЛЬНЕ ПИТАННЯ

Якщо ситуація з міжнародною технічною допомогою виглядає цілком зрозумілою і більш ніж задовільною, то зі зброєю все значно складніше. Сенатор-демократ від штату Мічиган Карл Левін на сторінках Washington Post висловився за надання Україні протитанкової зброї, а також амуніції, бронемашин та захищених засобів зв'язку.

– Ця зброя не становитиме загрози для Росії, – пише сенатор, – оскільки вона призначена для оборони, а не для наступу. На думку демократа, це дозволить Україні досягти своєї цілі – справжнього миру на Донбасі та відновлення суверенітету держави. Також Левін пропонує Вашингтону розробити чіткий план дипломатичних дій у разі, якщо Росія захопить піти у наступ проти України.

Однак Президент США Барак Обама відмовляється надати зброю Україні, щоб не провокувати Москву на подальше загострення конфлікту. У свою чергу сенатор США від Демократичної партії Бен Нельсон заявив, що у разі бездіяльності президента Конгрес візьме ініціативу в свої руки. Зараз там працюють над двома законопроектами, що передбачають надання зброї

Україні. Перший у перекладі звучить як «нейтралізація військового наступу сепаратистів на мирне населення та військової авіації на сході України», інший передбачає військову та безпекову допомогу Україні, надає їй статус союзника НАТО без членства в Альянсі.

«Тільки проміжні вибори до американського Конгресу можуть стати міні-референдумом з бездіяльності

ська армія завжди переважатиме українську за потужністю та чисельністю. При цьому ми віримо, що той тиск, який США і Європа чинять на Росію шляхом санкцій, глибоко впливає на російську економіку, – пояснила заступник держсекретаря США Вікторія Нуланд.

ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ

Президент України Петро Порошенко просив Америку допомогти зброєю. На цьому етапі йому відмовили, послаючись на значні обсяги нелетальної допомоги та сприяння у відновленні українських військово-морських сил. Як пояснив президент Барак Обама, те, що відбувається в Україні, не становить прямих загроз для США. Штати обстоюють в Україні не стільки свої національні інтереси, скільки ведуть боротьбу за дотримання міжнародних норм. У такому разі варто згадати події 2008 року. Коли Росія вторглася на територію Грузії, Адміністрація Джорджа Буша направила в Чорне море свої військові кораблі і транспортні літаки. І це при тому, що США не мали перед Грузією зобов'язань на зразок тих, що зафіксовані у Меморандумі про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Як пише на сторінках The Wall Street Journal член редакційної ради американського видання Меттью Камінскі, президент США Барак Обама двічі переміг на виборах, пообіцявши вивести американську армію з усіх воєн на планеті. Однак зараз, коли Росія вторглася на територію України, не час виконувати цю обіцянку. **к**

Білого Дому у відповідь на агресію Росії в Україні», – пише Пол Родерік Грегоріна на сторінках Forbes. Поки демократи становлять більшість у Сенаті, Конгрес не зможе ухвалити проукраїнські закони, тож зброю Україна отримає лише у разі, якщо більшість у Сенаті здобудуть республіканці.

– Ми вважаємо, що немає військового розв'язання кризи в Україні. Росій-

Підготувала
НАТАЛІЯ УСТЬЯНЦЕВА

ЗАЙВІ ЛЮДИ

ВІД МІГРАНТА ДО ЕМІГРАНТА – ОДИН КРОК

У далекі мандри – в пошуках заробітку. На такий шлях штовхає наших співвітчизників безвихідь. Зневірившись у тому, що настануть кращі часи, вони покладаються лише на власні сили. Долаючи всі перешкоди, українські заробітчани перетинають кордони, прямуючи туди, де можна заробити, поневіряючись на чужій землі, щоб забезпечити свої сім'ї.

За інформацією Державної служби статистики України та Інституту демографії і соціальних досліджень з січня 2010 по червень 2012 року 1,2 млн осіб, тобто 3,4% населення у віці від 15 до 70 років, працювали або шукали роботу за кордоном. Неофіційні дані ще більш вражаючі – 5–6,5 млн. Це сухі цифри, але за ними – живі люди, цілі родини. Невже таке не спонукає до дій тих, хто може створити робочі місця і повернути своїх громадян додому? На жаль, про трудових мігрантів згадують лише напередодні чергових виборів, спекулюючи наболілим питанням. Цілеспрямованої державної політики щодо захисту і підтримки заробітчани досі немає, як і плану використання їхнього досвіду і можливостей на благо нашої країни.

З іншого боку, мільйони українців працевлаштовуються в Україні, і навіть досить вдало. Рівень безробіття, за даними Державної служби статистики, знизився з 10,9% у 2001 році до 6,4% у 2008 та 7,2% у 2013-му. Залишитися і знайти роботу на Батьківщині складніше, проте можливо. Чим ризикують ті, кого спокушають принади закордонних роботодавців? Про здобутки і втрати наших працюючих співвітчизників за кордоном поговоримо далі.

Нестабільність та відсутність перспектив в Україні піднімає нову міграційну хвилю. Більшість вітчизняних професіоналів готові хоч сьогодні спакувати валізи і шукати реалізації свого потенціалу та кращих заробітків у США, країнах ЄС та Азії. Як показує дослідження, фінансоване ЄС, українські мігранти виїжджають переважно до Росії (43%), Польщі (14%), Італії (13%) та країн Євросоюзу, а також США, Канади, Австралії. Баланс між мігрантами, які працюють у РФ та інших країнах, становить приблизно 50/50. Не таємниця, що регіони України не однакові з економічної точки зору. Так, на сході домінує промислове виробництво, у Карпатах – туризм, а у великих містах головну роль відіграє сфера послуг. Різна й економіка регіонів. Так, наприклад, валовий регіональний продукт (ВРП) Києва більш ніж в десять разів перевищує ВРП Хмельницької, Закарпатської чи Волинської областей. Відмінними є й інвестиційна привабливість регіонів, рівень безробіття тощо. Іншими словами, регіони мають різні рівні розвитку. Близько половини, тобто 600–900 тис. українських заробітчан, – вихідці із Західного регіону. Це 10–15% тамтешнього економічно активного населення. Ще 300–400 тис. – центр країни.

Кількість заробітчан з півдня та сходу України, відповідно, менша, а ще меншою вона буде, якщо врахувати, що це більш густонаселені регіони. Та варто пам'ятати, що й

тут є так звані депресивні райони. Зокрема, кількість трудових мігрантів у Луганській області оцінюється як 15% працездатного населення. Саме вони становлять більшу частину заробітчан у Російській Федерації.

Такий регіональний розподіл є цілком природним. Західні та центральні регіони – найменш промислово розвинена частина країни. Рівень безробіття в багатьох з них сягає десяти і більше відсотків. ВРП на душу населення в Донецькій, Харківській або Дніпропетровській областях перевищує цей показник у Тернопільській, Чернівецькій та Закарпатській в два і більше разів. За даними 2005 року, із Західного регіону України (Рівненська, Волинська, Львівська, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Тернопільська обл.) до Польщі виїжджає 35% трудових мігрантів, до РФ – 20%, в Іспанію – 19%; із Центрального (Хмельницька, Вінницька, Кіровоградська, Черкаська, Київська, Чернігівська, Житомирська, Полтавська, Сумська обл.) 45% – до Росії, 27% – до Італії; з Південно-Східного (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Харківська обл.) 53% – до Росії, 11% – до Італії. Важливий фактор трудової міграції – близькість до кордону та налагоджені закордонні зв'язки. Зокрема, мешканцям Закарпаття чи Буковини, які володіють мовами більш розвинених сусідніх держав і мають контакти серед тамтешніх жителів, значно простіше знайти роботу за рубежом, аніж, скажімо, потенційним заробітчанами з Центрального регіону. Джерелом робочої сили для закордонних роботодавців стають переважно мешканці прикордонних районів, де налагоджені маршрути працевлаштування і недостатньо різноманітний ринок праці. Масовим явищем стала трудова міграція в сільських районах Західної України. Так, майже 55 тис. мешканців Тернопільщини перебувають на заробітках за кордоном, ще близько 50 тис. – на обліку обласного центру зайнятості. Крім того, рівень безробіття у цій області в сільській місцевості становить близько 70%.

Отже, можна виділити кілька груп трудових мігрантів з України.

Основні сфери працевлаштування українських трудових мігрантів (2010–2012 рр.):

46% — будівництво

18% — домашній догляд

11% — сільсько-

господарський сектор

9% — оптова і роздрібна торгівля

4% — транспортний сектор

4% — готельний і

ресторанний бізнес

4% — промисловість

4% — інші види робіт

РИЗИКУЮЧИ ЖИТТЯМ

Чи не найбільшу групу становлять заробітчани, які погоджуються на некваліфіковану роботу, довготривалу або короткострокову. Вони прагнуть заробити якомога більше і повернутися додому, при цьому не обов'язково вимагають легальності і часто погоджуються на неприйнятні умови праці та проживання. Зазвичай такі мігранти майже не витрачають зароблені кошти на себе, відправляючи все родині. Вони знаходять роботу, як правило, на будівництві, у промисловій та торгівельній сферах. Одні виїждять системно, час від часу, інші – аби заробити на щось конкретне, наприклад на освіту дитини чи придбання автомобіля. З іншого боку, зазвичай працюючи нелегально, вони наражаються на небезпеку бути ошуканими, стати жертвою злочинних оборудок, торгівлі людьми, і взагалі – не повернутися додому. Це один з найбільш небезпечних напрямів працевлаштування. До речі, Україна залишається однією з країн походження постраждалих від торгівлі людьми. За соціологічними оцінками, близько 120 тис. українських громадян постраждали від сучасного рабства. Лише за 2012 рік представництво Міжнародної організації з міграції

в Україні надало допомогу 945 громадянам. З'явилася тенденція до розширення групи ризику, де раніше переважали жінки віком від 15 до 24 років, за рахунок жінок і чоловіків різного віку. У свою чергу, Міжнародна організація праці повідомляє: близько 21 млн людей у світі займаються примусовою працею. Серед них найбільш уразливими є мігранти.

ЗБИРАЧІ ПОЛУНИЦІ

Друга група – сезонні заробітчани. Це переважно мешканці прикордонних районів, які мають тісні зв'язки із закордонними роботодавцями і працюють «за домовленістю», тобто нелегально. Зазвичай у прикордонній зоні чимало місцевих «агентів». Саме вони й організують співвітчизників збирати полуницю,

вишні, яблука до сусідньої країни – відвозять і привозять, допомагають з оформленням документів. Звичайно, збирати ягоди можна і в Україні, але за кордоном платять більше, тому й їдуть українці до Польщі, Фінляндії, Португалії, Італії. Досвідчений збирач може заробити до 80 євро за день. Тож кошти, витрачені на оформлення документів, переїзд і послуги кадрового агентства чи посередників, повертаються швидко. Незважаючи на те, що це важка фізична праця, для багатьох працьовитих українців, переважно із західних областей, вона є основною діяльністю через прибутковість і відносну безпеку. Сезон відпрацювали – і, як перелітні птахи, повернулися зимувати додому.

ЦІННІ КАДРИ

Третя група – працівники високої кваліфікації, які знаходять роботу або в міжнародних організаціях, або на місцевих підприємствах і залишаються у країні роботодавця, який, власне, найбільше зацікавлений у легалізації іноземного фахівця і сприяє його адаптації. Як правило, такі спеціалісти зна-

За матеріалами Міжнародної організації праці, доходи від примусової праці становлять близько 150 млрд доларів на рік, а саме: 99 млрд — сексуальна експлуатація, 34 млрд — будівництво, виробничий сектор, видобуток енергоносіїв, 9 — сільське і лісове господарство, рибальство, 8 — приватний сектор (недоплата або невивплата заробітної плати).

ходять роботу самостійно, через Інтернет або користуються послугами іноземних рекрутингових агенцій з високим іміджем. Часом роботодавці самі знаходять потенційного мігранта, працюючи в одній галузі. Програмісти, інженери, IT-спеціалісти, маркетингологи, біоенергетики та інші фахівці високого класу без проблем знаходять роботодавця, який організовує для них переїзд за кордон і гарантує цікаву роботу за достойну винагороду. Більшість висококваліфікованих професій вимагають переатестації, підтвердження диплому, знання мови, та фахівці, здатні пройти цей шлях, потрібні майже у всіх розвинених країнах світу.

ТАЛАНОВИТІ І ПЕРСПЕКТИВНІ

Четверту групу становлять молоді вчені, які отримують гранти на дослідження і роботу в наукових осередках, а також талановиті студенти, які їдуть, аби довідатися за кордоном і згодом знайти там роботу. Майбутні роботодавці знайомляться зі здобутками молодих українських дослідників на міжнародних конференціях та регіональних форумах. Не дивно, що, вибираючи між виживанням в Україні, де наука занепадає, і можливістю розвиватися та досягти успіху за кордоном, українці обирають останнє. Так само вітчизняні студенти, здобувши ступінь бакалавра, довшчються до рівня магістра в Європі чи Америці і докладають всіх зусиль, аби залишитися там і здобувати прогресивний досвід роботи за обраною спеціальністю. Це дуже непросто, але оскільки в більшості випадків в Україні їхні знання ніде застосувати – вони й чіпляються за соломинку на чужині.

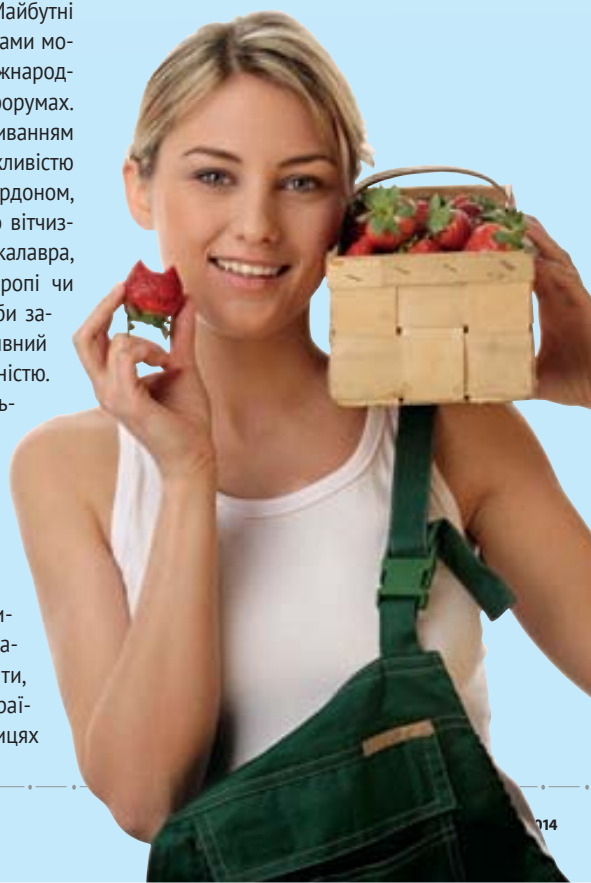
ПЕРЕШКОДИ ЧИ МОЖЛИВОСТІ?

Попри заробітчанську статистику очевидно, що кваліфікований фахівець, який дійсно хоче працювати, завжди знайде роботу й у своїй країні. Адже погляньте, скільки на вулицях

наших міст дорогих авто, скільки елітних будинків, заклопотаних людей зі шкіряними кейсами, які поспішають у справах. Успішне працевлаштування в Україні – не міф, а реальність. Можливо, для цього треба значно більше уваги приділяти навчанню, саморозвитку та освоєнню майбутньої професійної сфери, а не всі до цього готові. Отримати диплом ще не означає здобути знання. Вища освіта – передусім самоосвіта. Аби стати цінним фахівцем

для відділу кадрів серйозної компанії, недостатньо лише старанно засвоювати теоретичні знання. Той, хто досяг успіху на Батьківщині, почав працювати ще навчаючись в інституті, а то й раніше, наполегливо піднімаючись кар'єрними сходами. Крім здобуття попереднього досвіду роботи за фахом, варто відвідувати профільні тренінги і семінари. Не обійтися й без знання іноземної мови, адже не таємниця, що заробітна плата вища у компаніях з іноземним капіталом. Нинішній ринок праці потребує постійно вчитися, підвищувати кваліфікацію, виявляти активність та ініціативність, у разі потреби змінювати спеціалізацію.

Зрозуміло, якщо п'ять років ти дрімав на лекціях, а сесію «купив», то й з працевлаштуванням буде проблема. Незважаючи на високий рівень безробіття, кадровики бідкаються, що кваліфікованого працівника знайти вкрай складно. Начебто й інститутів бага-

то, і кандидати мають іноді по два дипломи, а працювати нікому. В чому парадокс? Очевидно, що це системна проблема освітянської галузі, яка потребує комплексного переосмислення.

Та якщо поставити перед собою мету і впевнено йти до неї, то все вдасться. За даними Державної служби статистики, середня заробітна плата в Україні у червні 2013 року становила 3,38 тис., що на 127 грн. більше (3,9%) порівняно з травнем. У річному вимірі це 8,7%. Найвища зафіксована у співробітників авіаційної галузі – 10,737 тис. грн. Серед високооплачуваних спеціальностей найбільшим попитом на ринку праці користуються ІТ-спеціалісти та програмісти (18 тис. грн.), фахівці енергетичної галузі (10 тис. грн.), менеджери з продажу (6 тис. грн.), бухгалтери та фінансисти (8 тис. грн.), маркетологи та PR-менеджери (12 тис. грн.). Важливо розуміти: якщо ти хороший спеціаліст – будеш затребуваний у будь-якій сфері діяльності. Такі працівники і на Батьківщині отримують всі соціальні гарантії, безкоштовне навчання, тренінги, стажування, медичне страхування, корпоративне кредитування тощо.

Ще одна проблема. Більшість молодих людей мріють стати «білими комірцями», однак пропозиції у виробничій сфері становлять всього 21% від наявних вакансій. Тож варто замислитися: може, вигіднішою буде більш прикладна спеціальність. З іншого боку, в університетах, яких тепер безліч, на токаря чи кухаря не вчать, а профтехучилищ вкрай мало. Крім того, ще навчаючись у виші, студенти побуюються безробіття, тому й спрямовують погляд за кордон. А чому б не повернути державне замовлення на молодих спеціалістів, щоб вони були впевнені, що хоча б перше робоче місце їм забезпечено. Вочевидь це зберегло б в Україні бодай частину молодих кадрів.

Якщо ж не гнатися за високими заробітками, то на середню заробітну плату завжди можна знайти роботу, наприклад, на дер-

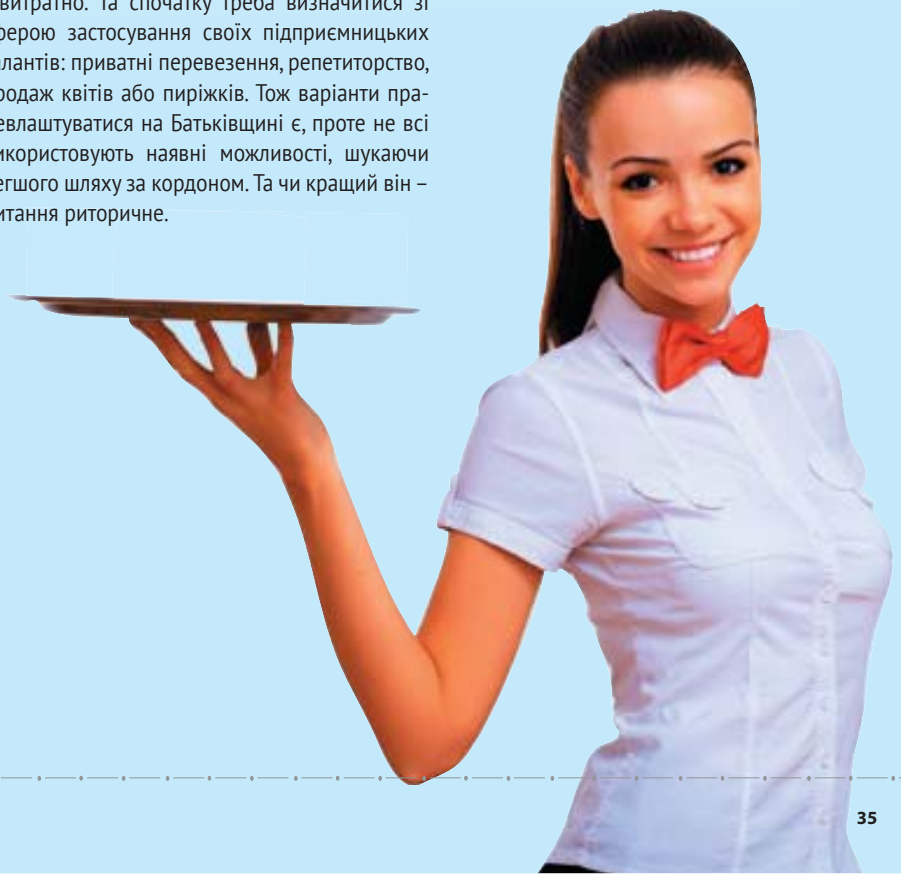
жавному підприємстві. По-перше, є впевненість, що якщо ви захворіли, вам виплатять за лікарняним, можна також розраховувати на профспілкові путівки. По-друге, зарплата не «в конверті» позитивно впливає на розмір майбутньої пенсії. Додатковий аргумент: бюджетникам піднімають заробітну плату, роблячи поправку на індекс інфляції і в разі підвищення прожиткового мінімуму. Вкрай рідко приватні фірми проводять таку індексацію. І що б не казали, якщо віддавати перевагу стабільності, державна служба – це також гідний вибір. Наприклад, шкільний вчитель отримує невеликі гроші, але виплачують їх регулярно. А ще неповний робочий день, відпустка влітку – майже два місяці.

У свою чергу, волелюбні й ініціативні громадяни віддають перевагу фрілансу або будують свій власний бізнес. Нині зареєструвати приватне підприємство не так вже й складно і витратно. Та спочатку треба визначитися зі сферою застосування своїх підприємницьких талантів: приватні перевезення, репетиторство, продаж квітів або пиріжків. Тож варіанти працевлаштуватися на Батьківщині є, проте не всі використовують наявні можливості, шукаючи легшого шляху за кордоном. Та чи кращий він – питання риторичне.

ВИЩА ОСВІТА НЕ ГАРАНТУЄ ВИЩОЇ ЗАРПЛАТИ

Працювати до США, Канади та Австралії виїздить переважно молодь до 30 років, передусім освічені українці або студенти. З них 56% мають вищу освіту, а 25% збираються емігрувати для постійного проживання. Тоді як до Європи та Росії виїзять, переважно орієнтуючись на працевлаштування з тривалим або нетривалим перебуванням, тобто заробити і повернутися на Батьківщину. У більшості з цих варіантів можна говорити про «відтік мізків», адже, за даними МОМ, українські трудові мігранти, які виїхали на роботу протягом 2010–2012 років, мали переважно середню освіту (65%), однакова кількість (по 15%) – базову вищу та повну вищу освіту і 5% – початкову і незакінчену середню.

Лише незначна частина мігрантів за кордоном можуть знайти роботу відповідно до

Із числа мігрантів, які працювали за кордоном протягом 2010–2012 років, 38% мали дозвіл на проживання і роботу, 13% – на роботу, 24% – на тимчасове проживання.

їхнього рівня кваліфікації. Більшість, незалежно від рівня освіти, працює на низькокваліфікованих робочих місцях. Така невідповідність навичок та роботи, виконуваної за кордоном, стає очевидною, якщо порівняти дані про сфери працевлаштування українських заробітчан з їхнім рівнем освіти. Левова частка українців працює в галузі будівництва (46%), домашнього господарства (18%) та сільськогосподарського сектору (11%).

Варто зазначити, що наші співвітчизники прагнуть працювати легально, аби убезпечити себе від несподіванок. У переважній більшості вони не схильні до криміналу, працювати і не агресивні до місцевого населення, як, скажімо, вихідці з країн Азії чи Сходу. Із числа мігрантів, які працювали за кордоном протягом 2010–2012 років, 38% мали дозвіл на проживання і роботу, 13% – на роботу, 24% – на тимчасове проживання.

У НЕСПРИЯТЛИВИХ УМОВАХ

За статистикою, до Російської Федерації виїждять на заробітки більшість наших співгромадян. Воно й зрозуміло: близько, немає мовного бар'єру, не потрібна віза. І певні зв'язки у більшості заробітчан є, і родичі, у яких можна зупинитися. Щодо сфери діяльності, то це будівельники, домогосподарки, няні. Станом на 2013 рік на обліку Федеральної міграційної служби Росії перебувало 1,4 млн громадян України, які проживали там на постійній та тимчасовій основі. У тому числі українців, які мали дозвіл на працевлаштування, налічувалося 127,8 тис. осіб, тобто 11% іноземних працівників у цій країні.

З 1 січня нинішнього року РФ ввела «міграційний коридор». В'їзд для українців залишився безвізовим, проте знаходитися там можна лише 90 днів упродовж півроку. Це стосується і громадян інших країн, які при-

їздять без віз. Аби залишитися на більш тривалий час, потрібно додатково подовжувати термін свого перебування. Раніше український мігрант міг нелегально працювати в Росії 90 днів, а потім перетинати кордон, щоб повернутися наступного ж дня. Після введення так званого міграційного коридору мігрант з України може повторно перетнути кордон лише через 90 днів. А порушникам забороняють в'їзд у країну на три роки.

Очевидно, що такі зміни покликані завадити розповсюдженню нелегальної праці, адже недобросовісний роботодавець не чекатиме на працівника-нелегала так довго, тим більше, що знайти іншого – не проблема. Тож легалізуватися стає вигідніше, оскільки забезпечуються певні гарантії і в оплаті праці, і в безпеці. Між іншим, останні кроки РФ щодо спрощення процедури отримання громадянства для українців можуть стати причиною перетворення частини трудових мігрантів на емігрантів. З іншого боку, очевидно, що частина заробітчан назавжди залишить колишніх роботодавців – з патріотичних та безпекових

міркувань. Адже в умовах війни українські заробітчани в Росії, і без того досить беззахисні, можуть стати жертвами провокацій, насильства, особливо у разі загострення українсько-російського конфлікту. Варто замислитися, чи не слід відмовитися від низькооплачуваної праці на окупанта, що збагачує його і певною мірою сприяє продовженню агресії. Водночас, і українському уряду слід подбати про своїх громадян, які працюють у РФ, і створити робочі місця, аби вони могли повернутися, не боячись залишитися без засобів для існування. Крім того, варто домагатися встановлення безвізового режиму з країнами ЄС, щоб змінити вектор міграційних потоків.

УКРАЇНЦІ – ЛІДЕРИ НА ПОЛЬСЬКОМУ РИНКУ ПРАЦІ

На відміну від інших країн, які всіма можливими заходами посилюють міграційний режим, Польща не створює жодних бар'єрів на шляху працевлаштування іноземних мігрантів, особливо українських. Через дефіцит робочої сили у таких галузях, як сільське господарство, будівництво та домогосподарство, викликаний міграцією за рубіж великої кількості працездатних поляків, наші співвітчизники подають найбільше заявок саме на працевлаштування у цих сферах.

У світлі невідповідності навичок мігрантів та роботи, яку вони виконують за кордоном, трудова міграція українців може бути охарактеризована як «відтік мізків»: 65% заробітчан мають середню освіту, 15% – базову вищу або неповну вищу, 15% – повну вищу освіту і лише 5% – початкову або незакінчену середню.

Однак не все так райдужно на польському ринку праці. Цілковито законно перетнувши кордон з Польщею, українці не завжди працюють на законних підставах. Погоджуючись працювати «начорно», тобто нелегально, вони наражаються на небезпеку бути ошуканими, адже крім сподівань на порядність і усні домовленості з роботодавцем жодних юридичних гарантій не мають. Легалізуючись, український мігрант отримує ті самі права, що й поляки. Зокрема, право на лікарняну відпустку, гарантований мінімальний заробіток, вихідну допомогу, компенсацію у разі травми на виробництві. Отже, варто витратити час і кошти на отримання дозволу на роботу і хоча б посвідку на проживання. Це так звана картка перебування, яка не лише дозволяє вільно пересуватися Шенгенською зоною, а й без візи багатократно перетинати українсько-польський кордон. Картка дійсна впродовж десяти років. Особливо це вигідно для сезонних і човникових мігрантів, яких багато у прикордонних районах. До речі, після десяти років проживання на території Польщі мігрант може претендувати на отримання постійного місця проживання.

Польща лояльно ставиться до українських заробітчан на відміну від інших країн Євросоюзу. На сході цієї країни українська меншість вважається корінним населенням, тож ліберальне ставлення до сусідів також сприяє швидкій адаптації. Крім того, численні українські громадські організації, що діють на теренах Польщі, проводять роз'яснювальну роботу, надають юридичну допомогу, сприяють вивченню мови. Наша західна сусідка надзвичайно зацікавлена в ще більшому припливі громадян з України, тому намагається лібералізувати міграційний режим. Зокрема, нещодавно прийнято закон про зменшення терміну натуралізації українських мігрантів до трьох років з подальшим правом отримання другого громадянства, яке надається на місцевому рівні. Зауважимо, цей привілей суперечить Закону України «Про громадянство», згідно з яким громадянам України заборонено мати подвійне громадянство. Однак для тих, хто має постійне місце проживання, регулярний

прибуток і володіє польською, це гарантує еміграцію в перспективі. І якщо дивитися правді у вічі, про це мріє більшість заробітчан, та й їхні роботодавці зацікавлені.

Дані Міністерства праці і соціальної політики Польщі свідчать про зростання загальної кількості заяв і дозволів на роботу в 2008–2011 роках – зі 148 до 258 тис. Дослідження вказує на те, що система дозволів на роботу поступово розширюється. За друге півріччя 2013 року громадяни України отримали 10 458 дозволів, а за аналогічний період 2012 року – 9042.

Значну частину українських заробітчан у Польщі становлять сезонні збирачі ягід

ли, а чверть врожаю полуниці залишилася на полях – така ситуація була практично в кожному другому польському господарстві. Як повідомляло інформаційне агентство РАР, перешкоди стали виникати через правила, встановлені посередницькою фірмою між українцями та консульством Республіки Польща. Зокрема, для отримання робочої візи треба було зареєструватися в Інтернеті, а з цим не кожен впорається. Крім того, аби особисто потрапити до консульства, потрібно записатися на прийом до візового центру, що також складно через наплив охочих. Виходить, вигідніше заплатити «посередникам» під консульством кількесот гривень і не витратити дорогоцінний час.

ІТАЛІЯ ПРАГНЕ ЛЕГАЛІЗУВАТИ НЕЛЕГАЛІВ

Заробітчани в Італії працюють покоївками, доглядальницями, офіціантами, аби накопичити кошти і відкрити власну справу. Уряд Італії всіляко сприяє цьому, намагаючись створити умови для легалізації та адаптації ініціативної частини мігрантського середовища. В Італії мігранти представлені переважно самотніми жінками з провінції. Навіть через ментальність їм важко розпочати власний бізнес. Проте у цій країні проводяться заходи для іноземців, які мають розпочати власний бізнес, запроваджуються численні навчальні програми і тренінги. Так держава розвиває підприємництво, створює нові робочі місця і отримує кошти в бюджет, водночас легалізуючи мігрантів. Однак українці не часто відкривають свій бізнес порівняно із вихідцями з інших країн, адже

та фруктів. За даними МЗС Польщі, на сезонні підробітки до польських сільгоспдприємств приїздить близько 260 тис. осіб, і 200 тис. з них – українці. Однак минулого року їхня кількість дещо зменшилася, і це гостро відчули польські господарства. Яблука, вишню та черешню заледве зібра-

більшість коштів надсилають додому. Переважно їхні діти, долучившись до мігрантів і накопичивши стартовий капітал, наважуються розпочати власну справу. Лише сильні, харизматичні особистості, готові працювати майже цілодобово, пробиваються у бізнесове середовище Італії.

Крім підтримки малого бізнесу італійський уряд намагається вивести з тіні ринок праці мігрантів. Так, наприкінці 2012 року 130 тис. українців подали заявки на легалізацію в Італії у рамках закону, що передбачав амністію для нелегальних працівників. Відносно невелика цифра пов'язана із суворістю закону: кожний роботодавець разом з поданням запиту на легалізацію працівника мав внести 1000 євро, а робітник – документально підтвердити своє перебування в країні станом на 31 грудня 2011 року. Всі охочі могли легалізуватися протягом місяця.

Офіційно в Італії проживає 225 тис. українських громадян, за даними ж громадських організацій на півострові – їх не менш як півмільйона. Ці дані оприлюднив Центр досліджень IDOS спільно з італійською Службою проти расової дискримінації UNAR. Легально працюючи в Італії тривалий час, цілком можливо отримати громадянство. Умови для цього достатньо ліберальні: десять років легальної роботи або перебування протягом двох років у шлюбі з громадянином Італії на теренах цієї держави.

Італія – одна з небагатьох країн, де можна знайти роботу за фахом, особливо на території індустріально розвиненої півночі. Процедура підтвердження дипломів із гуманітарних, економічних, психологічних дисциплін не надто складна. А ось підтвердити диплом юриста чи інженера вже важче – спочатку треба п'ять–шість років попрацювати під керівництвом досвідченого інженера. Крім того, тут діють центри з численними програмами з професійної перепідготовки. Скориставшись ними, простіше влаштуватися на більш високооплачувану роботу. Та слід пам'ятати, що для цього необхідно мати мінімальний пакет документів, зокрема підтвержене в Італії свідоцтво про освіту. До речі, процедура підтвердження не складна і здійснюється Посольством Італії в Україні.

ФІНАНСОВА РІКА

Де б не працювали українські заробітчани, більшість з них надсилає кошти в Україну. Адже вони дбають про вирішення соціальних проблем своїх рідних. Отже, владі певною мірою вигідно, аби її громадяни працювали деінде, а не в Україні, де і без того обмаль робочих місць. Сума приватних грошових переказів, що надійшли в Україну протягом 2012 року, становила близько 7,5 млрд дол., а це 4% ВВП України за цей самий рік. Це навіть більше, ніж прямі іноземні інвестиції, загальний обсяг яких – 6 млрд дол. З 2001 року спостерігається збільшення обсягу грошових переказів в Україну. За гіпотетичною моделлю вважається, що українська економіка втратила б близько 7% свого потенціалу без стимулюючого впливу трансфертів мігрантів. Більша частина переказів витра-

Рівень безробіття за даними Міжнародної організації праці (в середньому у 2012 році): 7,5% у віці 15-70 років. Якби працевлаштування за кордоном було неможливим, рівень безробіття в Україні у 2008 році був би у 1,5 раза вищим.

чається на проживання (73%) і споживчі товари (26%), тоді як лише 3,3% вкладається у розвиток бізнесу. Переважно вони надходять від мігрантів, які проживають у РФ, США, Німеччині, Греції, Італії та Великій Британії. Це свідчить про те, що перекази здійснюються також членами української діаспори.

Однак, маючи такий потужний фінансовий потік від українських заробітчан, наша держава ніяк не дбає про них. Досі не прийнято проект Закону «Про зовнішню трудову міграцію», а саме про діяльність дипломатичних та консульських установ у сфері забезпечення прав та інтересів трудових мігрантів, реалізацію виборчих прав громадян України, які перебувають за кордоном, запровадження інституту тимчасової опіки з метою захисту їхніх дітей. Минулого року в Києві відбулися Парламентські слухання «Українська трудова міграція: стан, проблеми та шляхи їх вирішення». Пройшли вони для українського суспільства майже непомітно. Парламентськими слуханнями їх можна назвати лише умовно, адже відбувалися вони не в залі Верховної Ради, і офіційне представництво від органів влади було не надто високого рівня, попри те, що на цей захід прибули представники громадських організацій українських мігрантів.

РОДИНА ПО СКАЙПУ

Трудова міграція – явище не лише економічне, а й соціальне. Адже внаслідок поширення заробітчання почав змінюватися інститут сім'ї: все більше дітей стають сиротами при живих батьках, а старенькі батьки залишаються без догляду. Ізолюваність від родини може мати серйозні психологічні наслідки – почуття самотності, нестабільності, жалю приводить до емоційного відчуження. Все частіше (60%) українські заробітчани го-

ворять про розпад сім'ї як головний наслідок трудової міграції. Практично єдиним виходом є працевлаштування сімейних пар, однак не багатьом це вдається. А навіть якщо вдається, постає інша проблема – діти. За даними Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка, 44% малюків залишаються з матір'ю, 35 – з

бабусею, 14 – з батьком. А багато з них взагалі нікому не потрібні. Збільшення кількості безпритульних дітей називають одним із наслідків заробітчання 22% респондентів. Не слід забувати, що таке ставлення до родини не може не вплинути і на демографічні показники: все більше сімейних пар не наважується мати більше однієї дитини. І навіть ця дитина, яка бачитиме батьків лише у віконці Skype, навряд чи матиме уявлення про родину, турботу, батьківську любов.

ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОРУМУ ЗАРОБІТЧАН (forum.zarobitchan.org)

Іванна

За фахом я – вчителька, маю 14 років педагогічного стажу. Поїхала на заробітки до Італії. Працювала прибиральницею в готелі і спочатку тішилася з того, що маю зарплату. Адже в Україні не могла навіть прогледувати п'ятирічного сина. Згодом забрала і його за кордон. Минув час, знайшла постійну роботу, але не вистачало духовного, професійного зростання. Почала вечорами відвідувати курси, семінари, записувалася у союзи, асоціації, аби долати мовний бар'єр. Навіть здобула другу вищу освіту, отримала диплом. Постійно намагалася бути точною і пунктуальною, щоб мене визнали як професіонала. З часом стала міжкультурним посередником. Однак постійно навчаюся і прагну знаходити нових друзів та нові зв'язки. Це стало стилем мого життя, і, думаю, я на шляху успішної самореалізації.

Іван

Працюю у Варшаві інженером цілком легально. Фірма, що запросила мене, зробила дозвіл на роботу і карту тимчасового проживання. Жодним агенціям я не платив. Самостійно знайшов оголошення про роботу в Інтернеті. Написав листа, мені передзвонив роботодавець – і невдовзі я поїхав до Польщі. Попит на кваліфікованих фахівців інженерної та комп'ютерної галузі досить значний, тож цілком реально знайти роботу. Просто треба цінувати себе.

Яна

Маю невеликий досвід сезонної роботи у Польщі, щоправда, досить специфічної – збирання спаржі. Робочу візу починають робити на початку року, в квітні виїхали на роботу. Умови проживання задовільні, 8–10 осіб у кімнаті, харчування один раз на день. Графік роботи не нормований, залежить від власних навичок. Після закінчення сезону кошти за оформлення документів і проживання вираховують із зарплати. У цьому значна проблема – точно не знаєш, скільки заробиш.

Єгор

Мешкаю в Іспанії вже сім з половиною років, перші три – напівлегально. Тобто мав прописку, страховку, медичну карту. Та мене жодного разу не перевіряли. Займався ремонтом квартир, заробляв 50–60 євро за день. Постійної роботи довго не мав, максимум півроку на одному місці. Наполегливо вивчав мову. Дуже допомогло те, що був разом з дружиною. Заробили і на ремонт свого будинку в Тернополі, і дочці допомогли квартиру купити. Під час легалізації 2005 року отримав документи, останні чотири роки працюю електриком на будівництві тунелів. Робота не важка, але вільного часу мало. Та ми з дружиною знаходимо можливість подорожувати країнами Європи.

Серед інших негативних наслідків трудової міграції: втрата соціальних гарантій, незарахування до трудового стажу періоду роботи за кордоном, втрата генфонду нації. Звичайно, можна говорити й про певні плюси. Зокрема, певне поліпшення матеріального стану родин заробітчан, які можуть побудувати дім та вивчити дітей, надходження коштів у країну, встановлення нових соціальних зв'язків, підвищення кваліфікації мігрантів. Однак складається враження, що здобувається суто матеріальне, а втрачається дещо невлічне, але надто важливе, аби ним нехтувати. Це посмішка дитини, обійми матері, батьківський дім.

Зайві люди – так зазвичай називають українських заробітчан. Зайві і на Батьківщині, і за

кордоном. Адже які б умови не запропонували іноземні роботодавці, заробітчани завжди почуватимуться чужими й обділеними порівняно з місцевим населенням. А між іншим саме вони – українські трудові мігранти – це найбільш активна, прогресивна і перспективна частина українського суспільства. Вони не сидять склавши руки, вони діють, аби витягти зі скрути свої родини, а разом з тим і державу. Та, на жаль, держава просто забула про них. Трудові мігранти, як зрештою і всі українці, потребують нарешті реальних реформ, а не обіцянок, зокрема національної програми збільшення робочих місць, правового захисту, соціальної підтримки. Вони все ще сподіваються на зміни і більш гуманне ставлення держави.

Та чи варто сподіватися на урядовців чи посадовців? Може, не варто їхати світ за очі, а залишатися і будувати свою країну самим: засновувати бізнес, виховувати дітей, лікувати хворих, ремонтувати дороги, будувати мости, приймати справедливі закони. Змінити ментальну настанову, що добре там, де нас немає. Тут, де ми поки що живемо, є наша країна, яка крім нас нікому не потрібна. І ті амбітні, працьовиті й ініціативні громадяни, які залишаються і працюють на своїй землі, є її найбільшим багатством і надією. **К**

Підготувала
Леся МЕДВЕДЕНКО

Ми обурюємося,
що в Росії
практично
всі дивляться
новини трьох
федеральних
каналів,
забуваючи про те,
що це їхнє право.
А що зробила
Україна, щоб її
канали дивилося
власне населення?

РЕАЛІЇ ВІРТУАЛЬНОСТІ

МІНУСИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Інформаційний простір можна умовно поділити на три частини. Перша і третя – це простір інформаційних і дезінформаційних війн. А між ними знаходиться найбільший простір, куди потрапляє реклама, паблік рілейшнз і політтехнології, що за інструментарієм також є дезінформаційними, оскільки переслідують не власне інформаційні цілі, по суті лише мімікуючи під новини. Та роблять вони це в інформаційному полі, в якому ми розмістили інформаційні війни.

Інформаційні війни: новини; книги і література; кіно і телебачення; Інтернет і соціальні мережі.

Прикладні підходи: реклама; паблік рілейшнз; політтехнології.

Дезінформаційні війни: пропаганда; інформаційні операції; психологічні війни.

Простір №3 – дезінформаційний. Саме тут мають місце традиційні інформаційні війни. Але ж вони зайняті не стільки інформацією, скільки дезінформацією, тому природніше розглядати цей простір саме під таким кутом зору.

Перший і найбільший простір – інформаційні війни, оскільки тут точиться боротьба

за увагу споживача інформації. У минулому, за нестачі інформації, боротьба велася за інформацію. Сьогодні, маючи надлишок її, боротьба йде за те, щоб привернути увагу людей. Саме в цьому просторі знаходяться новини, література, кіно і телебачення, Інтернет, соціальні мережі.

Всі інформаційні простори переслідують, крім інформації, і додаткові цілі.

Ці засоби, у тому числі новини, спрямовані на вибудовування й утримання власної моделі світу. Вони не є нейтральними, вони конкурують одна з одною. CNN утримує свою модель світу, ІТАР – свою. Дії у фізичному просторі виходять з моделі світу. Російсько-український конфлікт продемонстрував залучення всіх трьох просторів. Російські пропагандистські дії потребували

Соціальні мережі можуть дозволити собі екстремальні оцінки і висвітлення, тому на сьогодні це найбільш легкий (що дуже важливо) спосіб отримання очікуваної для споживача інформації.

Вони можуть бути прямими, як у випадку дезінформаційних війн, і опосередкованими, як у випадку прикладного інструментарію, або навіть опосередкованопосередкованими. Цим начебто м'якшим терміном ми позначаємо дії всіх гравців у стандартному інформаційному полі.

і більш серйозних інформаційних кроків, оскільки готували і забезпечували нові ситуації у фізичному просторі. Це потреба подолати єдність, зафіксована у фразі «братські народи», забезпечити підтримку воєнних дій, утвердити безповоротність факту анексії Криму в масовій свідомості,

заглушити альтернативні точки зору й утримувати все це достатньо тривалий час в свідомості своєї, української і міжнародної аудиторії.

Недоліки також були очевидні, особливо у випадку «чужої» аудиторії (української і міжнародної). Це використання картинок з інших країн для ілюстрації подій на Донбасі, серйозне шельмування «п'ятої колони», «роздування» віртуальних об'єктів типу «Новоросія», використання своїх військово-службовців під виглядом їхнього знаходження у відпустках, акцент на «прихованих» домовленостях.

Визнаючи, що без пропаганди ніяк не обійтися, Вадим Левенталь в «Известиях», наприклад, пише: «Претензия по линии пропаганды – не более чем игра слов и подмена понятий. Есть, однако, претензия посерьезнее – о подделывании информации. То новость о пожаре в Донецке иллюстрируют кадрами из сибирского города, то беженка дает интервью, а потом оказывается, что беженка эта подставная, и так далее». І називає він це не брехнею, а непрофесійністю.

За відсутності виходів на телеканали опонента інформаційної війни між ними немає. Росія після закриття її каналів на території України і Україна, яка взагалі не мала своїх каналів в Росії, слабко пересікалися в своїх інформаційних потоках. Однак війна активно йде в соціальних мережах, що також важливо, оскільки туди звертаються люди незадоволені взагалі або не задоволені висвітленням ситуації на своїх телеканалах. Соціальні мережі можуть дозволити собі екстремальні оцінки і висвітлення, тому на сьогодні це найбільш легкий (що дуже важливо) спосіб отримання очікуваної для споживача інформації.

Я запитую, що зробила Україна, щоб її канали дивилося власне населення? Не

роблячи нічого, неможливо отримати результати. В Росії і до цього була єдність управління інформаційним простором за допомогою адміністрації президента. Якщо

ми вважаємо, що це погано, то і наше населення не треба заганяти до екранів. До речі, люди занурилися в Інтернет тільки в пошуках новин, а всі інші жанри, особливо розважальні, їм все одно потрібні. І новини частіше, ніж два рази на день, якщо в країні надзвичайна ситуація.

Росія отримала ще одну вигоду від своєї інтенсивної пропагандистської кампанії. Цей прийом називається переключенням уваги. Відволікаючи увагу від внутрішнього життя і його негараздів і спрямовуючи її на Україну, Росія отримала позитив у зниженні негативу щодо влади у внутрішніх питаннях: «Внутренняя жизнь России и ее граждан практически исчезла с экранов телевизоров. Весной в новостях вообще прекратили рассказывать и вспоминать о том, что в Российской Федерации есть отдельные регионы и области, есть посевные и надои, строительство дорог и мостов и даже все та же «Единая Россия». После того как Крым стал российской территорией, из телевизора совсем исчезли проблемы, которые, пусть и с сильными перебоями, но все-таки иногда доходили до телеэкрана». До речі, в Україні майже так само вважають, що не патріотично згадувати владу в негативному контексті, адже йде війна.

Відсутність пострілів серйозно корелює з відсутністю відповідних слів у телевізійних ефірах. Починаючи з 18 серпня повністю зникає Гіркін – жодної інформації. Зникають «карателі» і «нелегітимна влада», хоча до цього Google давав такі цифри послань: «російські агресори» – 14,9 тис.; «київська хунта» – 796 тис.; «каральна операція в Україні» – 127 тис.; «АТО в Україні» – 737 тис.; «укропи» – 725 тис.; «колоради» – 373 тис.

Проте війна відносно помітна і на українських каналах. Війни немає як на вулицях, так немає і на телеекранах. І це тим більш дивно, оскільки державні чиновники час від часу

інспектують бомбосховища, їздять в зону АТО, тобто влада створює ситуацію максимальної тривожності серед населення, яке в результаті не реагує належним чином на погіршення свого економічного становища.

Україна зробила спробу позбавитися новин, але серіалів, які також базуються на чужій моделі світу, позбавитися виявилось не так просто. Це показують цифри одного дня. На 12-ти основних українських каналах демонструвалося 29 російських серіалів, чотири українських, десять американських і вісім серіалів інших країн. Наші канали базуються на російському контенті: телеканал «Україна» — 87% від загального часу мовлення, за ним НТН (71%), «Інтер» (67%), ICTV (43%), «2+2» (42%). Тобто українська віртуальна реальність сьогодні формується Росією.

Активне оперування віртуальною реальністю дозволяє заповнювати інформаційні «провали» в російсько-українському конфлікті. Віртуальні об'єкти типу «ввічливих людей» просто вбудовують в інформаційну картинку, щоб принципово змінити її оцінку. Проти «ввічливих людей» складно вести збройну боротьбу, вони її заблокували, увійшовши в систему прийняття рішень української сторони. Хоча насправді вони виявилися не менш ефективними за своїми діями, ніж просто люди з автоматами. Наприклад, Олег Кашин описує подібну ситуацію так: «В действительности ключевые объекты Крымского полуострова сначала были взяты под контроль российскими военными ("вежливыми людьми"), полуостров сначала был оккупирован (или,

Наші канали базуються на російському контенті: телеканал «Україна» — 87% від загального часу мовлення, за ним НТН (71%), «Інтер» (67%), ICTV (43%), «2+2» (42%). Тобто українська віртуальна реальність сьогодні формується Росією.

если хочешь, освободен) и только потом кое-как, но не честнее и не прозрачнее самых нечестных кавказских выборов, был устроен референдум с заранее известным результатом».

Україна також недооцінює те, що певне інтелектуальне середовище в Росії багато й активно працювало в цьому напрямку.

Наприклад, Владислав Іноземцев говорить про «холодну» війну, але ці ж слова можна застосувати і до ситуації російсько-українського конфлікту: «Холодная война – это порождение очень разных политических и интеллектуальных сил России – то, что мы к этому пришли, – а не только выдумка Путина». Ми ж доклали недостатньо інтелектуальних зусиль у цій сфері. Нормальні, тверезі міркування, а не публіцистика, були досить рідкісним явищем. Ми також не готуємо фахівців гуманітарного плану в області інформаційної війни, хоча триває масова підготовка за фахом кіберзахисту.

Різні періоди характеризуються різними особливостями. Крим – це одна ситуація, постКрим – інша. Однак можна назвати деякі загальні характеристики і виокремити слабкі ділянки. Наприклад, не було меседжів до конкретних аудиторій, оскільки влада більше

мовчала (і мовчить), ніж говорить. Немає і не було чесного діалогу з населенням на постійній основі, як і нечесного, до речі, також. Відбувався постійний перекид в політику, вибори президента і парламенту закривали собою воєнну реальність. В інформаційному просторі, на якому діяли різні гравці, зовсім не відчувалося участі держави.

І ще кілька характеристик інформаційного простору України, які маємо нині.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ХАОС

Сьогодні та сама ситуація – функціонує безліч суперечливих повідомлень, до яких приєднуються повідомлення з російських соціальних мереж. Незрозуміло, хто і що робить, особливо в ситуаціях критичного порядку.

ІНФОРМАЦІЙНА «НЕЗАВЕРШЕНКА»

Багато ситуацій залишаються принципово незавершеними, що повністю дезорієнтує людину. Як і зависає багато питань. Хто стріляв на Майдані? Чому здали Крим? Хто і за що пропускав зброю через кордон? Хто був за це покараний?

ПРОДУКУВАННЯ ТРИВОЖНОСТІ

Держава активно породжує тривожність розповідями про бомбосховища, про дві години від російського кордону до Києва по чернігівському напрямку. А зараз – про метро як бомбосховище. Скільки людей може прийняти станція метро і чи є там туалети, вода і т. ін. – не повідомляється.

ПОВНА ВІДСУТНІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Створена модель, за якою винні всі, а значить – ніхто. Жодне звинувачення не заперечується, але й не береться до уваги. За такої моделі реагування Україна не здатна буде рухатися вперед.

ЗМІНА ГЕРОЇКИ

Нова воєнна ситуація відобразилася на зміні героїки. Як колись в парламент пішли дисиденти, зараз туди збираються бойові командири. Всі партійні списки заповнені ними. Та вони теж навряд чи будуть готові до реальної парламентської роботи, скоріше голосуватимуть так, як скаже фракція.

Україна вперше увійшла в смугу таких серйозних випробувань. І всі три її простори – фізичний, інформаційний і віртуальний – виявилися не готовими до них. Та якщо висновки щодо фізичного простору ще якимось зроблено, то стосов-

но двох інших їх немає. Відсутні, наприклад, висновки щодо позиціонування України і Росії в міжнародному інформаційному полі. Тімоті Снайдер, наприклад, перераховує низку інтервенцій в способи мислення західної людини, які допомагають Росії.

Фашисти й антифашисти: якщо українців називають фашистами, то антифашисти мають бути проти них.

В Україні відбувається геополітична боротьба США проти світу, Росію треба підтримати, бо вона виявляється слабкою силою.

Консервативні сили проти модерності: за цією схемою Росія отримує підтримку американських консервативних сил і європейських радикалів.

Сьогодні ми маємо такий варіант війни, коли кожний крок інтенсивно аналізується. І цей досвід дозволяє шукати точки чутливості міжнародних ЗМІ. Подібне відбувається і з Україною, яка час від часу постачає «прекрасні» сюжети для пропагандистської роботи опонента. Необхідна також добра теоретична робота з примирення всередині країни, а також з організації інформаційної роботи на територіях, що «відійшли» під інший контроль. Того, що необхідно зробити, завжди буде більше, ніж того, що вже зроблено. Проте концентрація зусиль на чітко визначених напрямках тут стане у нагоді. **К**

ГЕОРГІЙ ПОЧЕПЦОВ

ГРЕЗЫ О СЧАСТЬЕ

ПОСЛЕДНЯЯ ВОЙНА ИГОРЯ МОМОТА

Маша

Пятнадцатилетняя Маша – долгожданный ребенок в семье. С отцом у нее существовала мощная связь. Они были лучшими друзьями. Так как встречались редко, когда папа приезжал, могли проговорить два – три часа подряд. У них даже недуги одновременно случались – ему плохо, и ей нехорошо, у него заболела голова – и у нее тоже начиналась головная боль. Когда виделись, он старался максимально восполнить пробел отцовского воспитания. Только приехал – и помчались! Водил в кино, спортклуб, на каток, устраивал шопинг – покупал любые, даже самые дорогие вещи. Интересно, что с женой, как свойственно большинству мужчин, он не любил ходить по магазинам, а вот с дочерью – преспокойно, терпеливо ожидая, пока она выберет обновку. Обещал, что насобирает денег на обучение за границей – и сдержал слово...

Маша хорошо знает английский, готовится к поступлению в вуз – хочет быть журналисткой. Любит гуманитарные предметы. Ее сочинения отмечают учителя за особый стиль. Девочка характером в отца – жесткая, но справедливая. С детства ее воспитывали по-боевому. Занималась айкидо, от которого впоследствии пришлось отказаться, так как суровые правила единоборства начали накладывать отпечаток на характер еще не сформировавшейся личности.

Пока мама в госпитале лечилась, девушка дома справлялась – и кушать готовила, и за домашним любимцем, ласковым французским бульдогом Натсиком, присматривала, и свою квартиру от потопа, случившегося из-за прорвавшейся трубы, вместе с соседями спасала.

Ничего в жизни не происходит случайно... Свалившаяся, словно снег на голову, болезнь привела меня в Центральный клинический госпиталь Госпогранслужбы Украины. Одной из двух моих соседок по палате оказалась приветливая, милая и радушная женщина средних лет. Она давно работает в этом учреждении, и как-то неожиданно для самой себя оказалась на больничной койке. На вопрос, что случилось, она показала мне пораженные аллергией руки и ноги – следствие перенесенной скарлатины и нервного срыва, и добавила: «А нервный срыв у меня по понятной причине... Моя фамилия – Момот. Вот и с дочерью тоже проблемы – после гибели отца начались астматические приступы». При общении с Надеждой Момот у меня сложилось впечатление, что и она, и дочь до сих пор воспринимают своего мужа и отца живым.

Проводы

11 июля стало роковым днем для семьи Момотов. По случайности первой о гибели отца узнала дочь, ответив на вызов маминго телефона, – Надежда в тот момент была за рулем. Маша опасалась за ее состояние, поэтому решила какое-то время не говорить о случившемся. Приехав домой, она все еще молчала, так как хотела перепроверить информацию. Когда сомнения рассеялись, взяв себя в руки, Маша ласково обратилась к маме:

– Мамочка, я тебя так люблю. Мне нужно кое-что тебе рассказать. Это тебя очень расстроит. Я в это отказывалась верить, но...

...В тот же вечер вдове позвонил Петр Порошенко. Президент был знаком с Игорем Момотом лично, – более компетентного специалиста в военных вопросах ему не приходилось встречать. Он выразил свое соболезнование, а также сообщил о присвоении Игорю Момоту звания «генерал-майор» посмертно.

Проститься с Игорем Момотом в Оршанце собралось около пяти тысяч человек. Знакомые, сослуживцы, ветераны. Съехались и афганцы со всей Украины. Было море цветов... Из того, что происходило на похоронах, Надежда помнит мало, – находилась в состоянии прострации. Не видела и не слышала ничего и никого.

Очень тронули ее, и не только ее, не по годам взрослые слова дочери, когда на девятый день после смерти Игоря Федоровича в Оршанце его собрались помянуть друзья и близкие. Зал, около пятисот человек, замер. Люди не сдерживали слез. Такие простые и такие проникновенные

слова: «Наверное, я еще многого в этой жизни не понимаю, может, что-то скажу не так. С папой мы виделись очень редко, поэтому всякий раз устраивали себе культурную программу... Когда он приехал в последний раз, такой уставший, то извинился и сказал, что не сможет никуда со мной сходить. Мне так хотелось быть рядом, что я просидела целую ночь около него. Мама пыталась уговорить лечь спать, но я охраняла папу, чтобы никто не потревожил его сон... А утром он меня поцеловал и уехал. Это был последний раз, когда я видела отца. Я его очень люблю. И хочу сказать всем: цените каждую минуту, проведенную с близким человеком, потому что не знаете, когда он от вас уйдет...»

Когда Надежда с Машей приезжают на кладбище, дочь просит ее уйти на какое-то время, чтобы посекаретничать с папой. Она очень долго стоит у могилы, разговаривает с ним. Потом утирает слезы, приводит себя в порядок и с улыбкой подходит к матери. У Маши есть задумка – познакомить папу со своим молодым человеком: «Если при его жизни не вышло, то сделаю это хоть таким образом». Парень внешне так похож на отца. А еще напротив могилы Игоря Момота похоронен человек, фамилия которого точь-в-точь как у Димы. Она считает это знаком: папа подсказывает, что не против, чтобы они встречались.

Так распорядилась судьба, что последние годы Надежда и Игорь провели в разных городах. После семнадцати переездов очередной в Черкассах оказался настоящим испытанием. К тому времени они имели в Киеве жилье, она служила в пограничном госпитале, дочь училась в местной школе, со многими уже подружилась. Очень не хотелось опять съезжать с насиженного места и начинать все сначала. Да и не думали, что так надолго судьба занесет в Оршанец главу семейства. Поэтому решили немного потерпеть, чтобы потом воссоединиться. Надежда с дочерью осталась в Киеве, а Игорь временно переехал к маме в Черкассах. Мама Игоря Федоровича перенесла две серьезные операции и нуждалась в постоянном уходе, но не хотела обременять невестку, поэтому доверила заботу о себе сыну. Он терпеливо ухаживал за мамой семь лет. Жена часто приезжала, чтобы помочь с чисто женской работой. Вот так и ездили друг к другу в гости.

А перед поездкой в АТО Игорь Федорович попросил свою сестру, которая живет в Италии, забрать маму к себе. Он как бы готовился к смерти. Дал всем на этот счет распоряжения, передал супруге все документы. И просил похоронить его в Черкассах, рядом с отцом, под сосной. Его отец тоже был военным, служил в одной из танковых частей. Трагически погиб, когда Игорю, так же, как сейчас его дочери, было пятнадцать. На учениях танк нырнул под воду, а люки вовремя открыть не удалось...

Накануне своей гибели, общаясь с женой, Игорь рассказал, что его «заказали». И вопрос времени, когда это произойдет. Его группу дважды возвращали с места передислокации на участок, который, по данным разведки, должны были расстрелять. Он чувствовал, что придут именно за ним. Это была настоящая охота, охота на него – загнали, как зверя, за флажки. И именно последнюю в своей жизни ночь он захотел провести на мягком, на кровати, несмотря на то что в целях безопасности бойцы спят на карематах на земле, прикрыв голову и ноги бронезиловым и рюкзаком. Тогда стреляли только по палатке, где находился Момот...

Торг не уместен

Для Игоря Момота это была уже четвертая война. Основной закалкой стали четыре года в десантно-штурмовой группе в Афганистане. После участвовал в чечено-осетинском конфликте, потом было Приднестровье. Он попадал во все «горячие» точки, так как имел большой опыт. Наперед видел картинку, то, что должно случиться.

На последнюю в своей жизни войну ехал с патриотическим чувством, потому что знал, как ее выиграть. Правильно выиграть. В марте, по приезде в зону АТО, все предусмотрел, чтобы враг не прошел: распорядился выкопать глубокие рвы, поставить железобетонных ежей (это его внедрение), сделать насыпи, заминировать подходы с российской стороны, расставить часовых.

Уезжая на восточную границу с людьми, не имеющими никакого боевого опыта, Игорь Момот не боялся, был уверен, что молодых бойцов подготовит там сам. И действительно сделал это. Часто ему приходилось

Случалось...

Семья мечтала наконец-то воссоединиться в Харькове после перевода Игоря Федоровича на должность командующего направлением. Игорь даже показывал жене квартиру, где они должны были жить. Дочери там подыскали школу. Уже спаковали вещи. И все пошло кувырком...

Игорь с Надеждой познакомились во время афганского конфликта. Она как хирургическая сестра добровольцем летала на вертолете и вывозила раненых. Буквально спасла во время перелета получившего контузию Момота, залив в него лошадиную дозу лекарств. Когда врач узнал об этом, то сказал, что она могла «посадить» ему почки, на что та ответила: «Но зато живого же доставила!»

В госпитале тогда Игорь пробыл недолго. За то, что проштрафился – пил пиво неподалеку (договорившись с медсестрами, задобрив их шоколадкой, вырвался на свободу), не разбираясь, его выписали и отправили назад воевать. Кстати, с женщинами Игорь Момот был всегда в настроении, особо обходителен и толерантен. Многие спрашивали Надежду Валентиновну, не ревнует ли она, на что получали ответ: «О! Я слишком хорошо его знаю!»

Поначалу Игорь ей не очень-то и приглянулся, – у нее было достаточно перспективных ухажеров. Но как-то так получилось, что молодые люди начали переписываться. Игорь частенько звонил ей, передавал приветы через друзей. Потом встретились в Душанбе, где он сделал предложение. Сибирячка не из робкого десятка, умеющая с детства хорошо обращаться со стрелковым и холодным оружием, владеющая приемами каратэ, умеющая водить БТР, своим ответом ввела его в ступор: «Я в общем-то согласна. Но есть одно условие. Женой буду хорошей, ласковой, буду готовить, стирать, убирать, но если ты когда-нибудь поднимешь на меня руку – сразу всажу нож в сердце, и даже рука не дрогнет». Дело в том, что Надежда не выносит, когда мужчины бьют женщин. И здесь абсолютно ни при чем отпечатки каких-либо событий в сознании, – в ее семье папа никогда не бил маму. Ее интеллигентнейший отец, из сосланных дворян, очень любил свою жену – коренную сибирячку. Но их четверо детей ее побаивались, так как она была довольно жесткой женщиной. Детям прививала традиционную сибирскую закалку (жили в Челябинской области, ближе к Новосибирску). Их с детства учили валить деревья, правильно распиливать, орудовать топором. В тех краях женщинам не делают поблажек, каждый должен уметь за себя постоять. Суровый климат предполагал борьбу за жизнь независимо от пола. Например, Наде нужно было идти в школу три километра на лыжах в 50-градусный мороз через лес, где рыскают волки и рыси. И здесь не обойтись без хладнокровной закалки!

Как принято в Сибири, детей, достигших зрелого возраста, словно птенцов, выбрасывают из гнезда. Как-то Надина мама собрала своих троих старших детей и сказала, что отныне они будут содержать себя сами. Старший брат устроился на рыболовецкое судно на Дальнем Востоке, сестра вышла замуж и уехала в Германию. А Надя, имея диплом медсестры, уехала в Душанбе. Там она написала заявление в местный военкомат, и ее направили служить в пограничный госпиталь операционной сестрой. Раньше, чтобы попасть в Погранвойска КГБ, нужно было пройти серьезную проверку у психолога, который был «покруче» нынешнего полиграфа. Он четко определял, можно человеку доверять или нет. Видел ответы и знал, на что тот был способен. Задавались каверзные вопросы, к примеру, такие: «С обрыва падает твоя мама и дочь, спасти можешь только одну из них, кого выберешь?» или «Сможешь за Родину переспать с мужчиной?» Отвечать нужно было быстро, не раздумывая.

Когда в 1990-м Игорь с Надеждой подавали заявление в душанбинский ЗАГС, не предполагали, что вскоре в городе случатся массовые беспорядки. Ее жестоко избили местные жители. Увидев лица фанатично настроенных мусульман, она поняла, что одним днем это не закончится, грядет затяжная гражданская война. Тогда решила оставить учебу, – хотя позади было три курса мединститута, – и перевестись к

Игоря Момота уважали. Он душой болел за каждого солдата, не раздумывая выручал ребят, которые попадали в плен. Говорил, что нет ничего важнее человеческой жизни. Пока он был жив – никто из его подопечных не погиб...

учить подчиненных элементарным вещам. Но не военная наука была главным мерилем их отношений, а доверие. «Я за каждого из них отвечаю, знаю, что в спину мне не выстрелит», – делился он с женой. И если с «техническими» моментами войны все было ясно, то в противовес афганской, где сразу можно было разглядеть врага, своим славянским обликом она путала для Момота все карты.

Игоря Момота уважали. Он всем помогал, душой болел за каждого солдата, не раздумывая, выручал ребят, которые попадали в плен. Проводил операции, тихие вылазки на вражескую территорию, ни с кем не согласовывая и не торгуясь, чтобы не потерять бесценное время. Он всегда говорил, что нет ничего важнее человеческой жизни. Пока был жив – никто из его подопечных не погиб... Люди с боевым опытом считают, что нашу войну можно было бы закончить уже давно. Но всему виной предательство...

мужу в Керкинский отряд в Туркмении. Игорь перешел из десантников к пограничникам после вывода советских войск из Афганистана.

У семейной четы был уговор – не затрагивать тему афганского прошлого. Надежда до сих пор не может слушать афганские песни – сразу накапывают слезы, не ходит на вечера памяти. И не потому, что не рада встрече с людьми – напротив, больно это все вспоминать. Она повидала на своем веку много смертей. Даже была свидетелем вырезанной душманами заставы, – в ту злополучную ночь уснул часовой... И по сей день она ненавидит сладкие духи, напоминающие ей запах крови.

Семья долго служила в Средней Азии, в пустыне Кара-Кум с ее суровым климатом и всевозможными сюрпризами. Два с половиной года они вообще прожили в «одиночестве» – на 180 км вокруг, кроме их домика, ни одного населенного пункта. Это крайняя пограничная с Афганистаном точка – сплошной песок и ядовитые его обитатели. Даже выработали привычку: ложась спать, проверяли – нет ли под подушкой змеи или скорпиона. В туалет шли – тоже смотрели, чтобы живность откуда-нибудь не свисала. Боже упаси, на пол стать без обуви! В семье долго не было ребенка. А все потому, что в Кара-Кумах Надежда заразилась тропической формой малярии, которую врачи сначала не могли диагностировать. Всем солдатам давала вакцину, а сама не принимала, чтобы не «посадить» печень. После долго лечилась в одесском госпитале.

Надежда была единственной женщиной в мужском коллективе. Как медик она курировала шесть застав, которые нужно было регулярно объезжать, чтобы следить за здоровьем пограничников. Она спасла многих от верной смерти. Вот, к примеру, яркий случай из ее службы. Солдаты часто ловили и бальзамировали ядовитых змей в качестве сувениров. Во время умерщвления эфа укусила за палец нерадивого солдата. Тот не придумал ничего лучшего, как прижечь место укуса сигаретой. Это было в десять утра. А в десять вечера командир части позвонил Надежде и сообщил, что солдата начало «раздувать» и он ни на что не реагирует. Она тогда осталась без врачебной поддержки – коллеги улетели на учения. Вливая противоядные сыворотки и контролируя количество выведенной из организма жидкости, в течение трех суток она смогла выводить больного с уже почерневшими руками. Игорь приносил обессиленной жене еду, как мог поддерживал. А через полгода на вертолете, привозившем продукты, этот солдат прилетел с огромным букетом роз, чтобы поблагодарить за подаренную жизнь.

Ей тяжело вспоминать о людях, которых не удавалось спасти. Случалось, привозили на вертолете человека, а его уже не было среди живых. А бывало, медики прилагали все усилия, чтобы спасти пострадавшего, а он еще и в претензии. Как, например, поступил повар, попавший в душанбинский госпиталь из Афганистана. Когда проверял боеготовность гранатомета, направил дуло на себя, и неразорвавшаяся граната вошла под ключицу. Гранату доставали два хирурга, причем оперировали не в операционной, а в перевязочной, потому что случись взрыв, помещение вынесет – здание не пострадает, а

если операционную, то все рухнет. Они даже не взяли операционных сестер – беспокоились за их жизнь. Все, к счастью, прошло удачно. А вот когда парня выписывали, вместо благодарности он грубо заявил, что персонал обязан был оказать ему помощь.

Надежда Момот училась и на чужих, и на своих ошибках, о которых сегодня вспоминает с ужасом и одновременно с улыбкой, потому что все заканчивалось хорошо. К примеру, 19-летняя медсестра и подумать не могла, что просьба улетающего на родину из Афганистана солдата едва не будет стоить ей свободы. А всему виной, на первый взгляд, банальная просьба переслать по почте домой уже упакованный камуфляж, так как солдат не успевал на самолет. Надежда по доброте душевной согласилась. Почему бы нет! Когда пришла на почту, посылку не хотели принимать – вес «камуфляжа» был намного больше допустимого. Надежда решила дома разобраться с посылкой. Каково же было ее удивление, когда она, развернув ее, увидела связку гранат с запалами и рожки с патронами к АК! А тем временем в части обнаружили пропажу боеприпасов и начали расследование. Кстати, тот солдат благополучно улетел домой, прихватив с собой АК. Взять на себя смелость и выбросить «находку» Надежда не смогла, и после нескольких дней душевных терзаний решила сдаться «особистам». К счастью, те, ввиду ее молодости и чистосердечного раскаяния, дело решили закрыть.

Уволилась Надежда Валентиновна после 20 лет службы в звании старшего прапорщика медслужбы. Сейчас она работает на гражданской должности в ЦКГ ДПСУ – формирует сытное меню для пациентов госпиталя.

Универсальный человек

Игорь и Надежда Момоты в браке прожили четверть века. Жене не хватает любимого мужа, а дочери – отца. Надежда не может вспоминать без слез о любимом человеке. Он был их опорой в жизни. Обращались к нему по любому вопросу и всегда получали хороший совет. Он был универсальным человеком – опыта и знаний ему не занимать. После окончания Свердловского высшего военно-политического танко-артиллерийского училища направили в минометную батарею Среднеазиатского пограничного округа. А в 1986-м добровольцем поехал в Афганистан. Уже в мирное время Игорь Момот окончил АПВУ имени Б. Хмельницкого, повышал квалификацию в Институте управления Национальной академии внутренних дел Украины, получил квалификацию юриста в МАУП. Он жил работой. Ему недосуг было отдыхать. Компенсировал свое отсутствие во время отпуска любимым супруги и дочери организованным отдыхом. Вдвоем они объехали немало стран.

Что касается досуга, Игорь Федорович иногда выезжал на рыбалку с ночевкой под Черкассы, на острова. И на охоту ходил. Еще занимался спортом. У мамы все сделает – и в спортзальчик на любимой даче в Черкассах. Когда приезжал из АТО, первым делом ехал туда. Хотел побыть один, абстрагироваться. Настоящий отдых для него – это когда можно немного поваляться на диване, почитать. Долго, конечно, не выдерживал. Даже будучи в отпуске звонил на службу каждые полчаса: «А как

там моя часть? Что там?» У него было четыре телефона, и все они звонили чуть ли не одновременно. Успевал по двум вести беседу и при этом еще читать. Возникали какие-то мысли – тут же звонил своим подчиненным: сделайте вот так или так, а в этой ситуации поступите так. Если кто-то нуждался в компетентном совете или юридической консультации по правовым вопросам, обращался именно к нему. Игорь Федорович обладал хорошей памятью – отлично ориентировался в законодательстве. А еще знал имя, отчество и фамилию любого солдата или уборщицы в своей части. Он запоминал все, а также внимательно изучал все документы, которые подписывал. В выходные дни тщательно готовился к видеоселекторному совещанию с командованием. Даже мог в воскресенье уехать в Оршанец на работу, чтобы в понедельник быть на «селекторе» с готовой речью. Нередко ночевал прямо в кабинете.

По обыкновению уезжал на работу в четыре – пять утра. Шел по территории части и лично проверял все до мелочей. Возвращался домой только к полуночи. А малышка-дочь, когда семья жила еще в Измаиле, всегда старалась дождаться папу с работы. Надежда вспоминает, как трехлетняя дочка вскакивала с кровати и бежала к окну, услышав звук машины: «Папа, папа приехал!» Она неслась босая в пижаме по ступенькам, и казалось, ничто ее не удержит. Уставший Игорь хватал на руки Машу и поднимался с ней в дом. А сколько гордости было в голосе ребенка, когда, увидев вертолет, она на всю округу кричала: «Это мой папа летит на Змеиный!» Маша – любимица Игоря Федоровича. Сына не хотел, только дочь, похожую на жену.

Игорь Момот с выслугой в 31 год мог уже давно выйти на пенсию, но он этого не сделал, потому что понимал – с его ритмом жизни и преданностью Родине без работы жить просто не сможет. Ему

было всего 48. Откуда преданность Родине? Наверное, она была заложена генетически. По отцовской линии от прадеда в его семье все военные. И в их генеалогическом древе наблюдается какая-то кармическая цикличность – все трагически погибали, не доживая до 50 лет. Единственный выживший мужчина – брат отца. У него, правда, нет обеих ног, которые, вероятно, вытянули его с того света. Вполне возможно, что именно по этой причине Игорь Момот не хотел, чтобы продолжателем рода был сын.

Игоря Момота как уважаемого человека часто просили стать крестным отцом. Он любил детей, поэтому не отказывался: крестников и крестниц у него много. Такова реальность – судьба распорядилась оставить их без духовного наставника. Но она не в силах забрать неосязаемую частичку души крестного, которая всегда будет жить во всех этих девчонках и мальчишках.

Сейчас Надежду Валентиновну всячески поддерживают друзья и знакомые, которые не могут оставаться равнодушными. Она, как может, крепится, и с головой уходит в работу, которой также живет, как жил ее муж.

Когда Друг умирает

Обосновавшись в Измаиле, семья завела домашнего любимца – овчарку по кличке Ярый, в котором все души не чаяли. Когда Надежда с дочерью уехали на отдых, попросили бабушку присмотреть за четырехлетним питомцем. А по возвращении им сообщили – у Ярого появился новый хозяин! Оказалось, что бабушка, ссылаясь на трудности обращения с овчаркой, решила отдать ее местному кинологу. По этическим соображениям вернуть собаку не представлялось возможным. А недавно их известили, что Ярый болеет. Маша поехала навестить Друга. Привезла гостинцев – его любимых сосисок. Долго разговаривала с ним. Горько было сознавать, что уходит Друг, с которым связано так много в ее жизни. «Папы нет, еще и пес умирает...», – делилась девушка переживаниями с мамой. Наверное, для продолжательницы рода Момотов общение с четырехлапым другом было частичкой счастливого детства, которую угасяющий пес унес с собой.

Как-то недавно Игорь Момот пришел к дочери во сне: «Маша, почему ты до сих пор мне не позвонила?» Проснувшись и спохватившись, она начала звонить на потерянный им в зоне АТО телефон. Пошли гудки...

Тетяна ФІЛІПЕНКО

Президент Украины Петр Порошенко подписал Указ №761/2014 от 7 октября 2014 года о присвоении имени генерал-майора Игоря Момота Учебному гвардейскому Оршанскому ордену Суворова, Кутузова и Александра Невского центру подготовки младших специалистов Государственной пограничной службы Украины. К

Діти нової війни

Що б не відбувалося в суспільстві, діти є найбільш уразливою категорією громадян. Вони пропускають через себе імпульси й емоції свого оточення, особливо батьків. Родини охоронців рубежів живуть у вузькому соціальному осередку, ніколи не забуваючи про небезпеку. Вони часто переїзять з місця на місце, а зміна соціального оточення так чи інакше впливає на світогляд та емоційний стан їхніх дітей. Та ці труднощі ніщо порівняно з подіями останніх місяців. Сім'ї прикордонників, які охороняли південний та східний рубезі, змушені були залишити свої домівки, як і сотні українців, через анексію Криму та воєнні дії на Донбасі. Українські діти побачили війну на власні очі. Вона позбавила їх даху над головою, а в деякого навіть забрала батьків. Кожна дитина щодня чує про війну, бачить вибухи снарядів, руїни міст, загибель людей по телевізору. Як змінює війна покоління, яке неймовірно швидко дорослішає в ці буремні часи?

ВІДНЕСЕНІ ВІТРОМ ВІЙНИ

Світ дорослих, жорстокий і безжальний, неминуче впливає на дітей. Потрапляючи в складні життєві обставини, вони стають практично беззахисними. Поки в Україні триває війна, тисячі маленьких громадян потребують допомоги та захисту держави і мають на це законне право. Та чи отримують вони цю допомогу і захист? Питання риторичне. Чи пробачать вони дорослим, що їхнє дитинство поглинула війна?

За офіційною інформацією, з числа внутрішньо переміщених осіб понад 118 544 – діти. З них 5270 – переселені з тимчасово окупованого Криму, а 113 274 дитини – із зони АТО. Діти-переселенці потребують особливої уваги. Частина з них знаходилася на території воєнних дій, бачила свавілля окупантів, насилля і руїни. Страх, що оселився в їхніх маленьких серцях, не так швидко розвіється. Дехто втік разом з батьками під градом куль і вибухів, і ці спогади залишаться назавжди. Про це варто пам'ятати. Нині родини переселенців намагаються налагодити життя на новому місці, долають нові труднощі: житло, кошти, одяг, харчування. І діти тут також вразливі, адже неминуче відчують скруту. Переселенці в один голос стверджують, що підтримки

Під час АТО в
Донецькій області

загинуло

23

дитини

у віці до 18 років.

45

дітей поранено

від держави практично немає, а живлять вони лише завдяки зусиллям волонтерів, підтримці родичів і друзів. Нещодавно було ухвалено Закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Та чи працюватиме він? Наразі централізованого плану щодо розподілу дітей-переселенців з південно-східних областей до

Ще від самого початку воєнних дій українські сироти стали своєрідною зброєю в інформаційній війні проти України. Російські ЗМІ намагалися всіляко знівелювати зусилля української влади щодо організації безпеки дітей.

навчальних закладів немає. Проблему влаштування до дитячих садочків та шкіл повністю покладено на батьків та місцеві управління освіти. У більшості випадків малечу з небезпечних регіонів без проблем приймають до садочків і шкіл, якщо є вільні місця, але ж є й труднощі, так само як при влаштуванні дитини до інклюзивного закладу.

Крім того, у новому навчальному закладі новачки можуть свідомо чи несвідомо провокувати конфлікти з однолітками. Діти часто є носіями переконань дорослих. І мине чимало часу, поки в них з'явиться власна думка. Чи можливо вплинути на світогляд тих, кому зараз 5–7 років, щоб вони не сприймали українців з інших регіонів як ворогів? Це питання потребує особливої уваги шкільних психологів, вчителів, вихователів дошкільних закладів.

БЕЗПРИТУЛЬНІСТЬ ПОВЕРТАЄТЬСЯ

Однак це проблеми, які, так би мовити, лежать на поверхні. Та є низка прихованих загроз. Не всім батькам вдається пережити втрату домівки, майна, роботи і влаштуватися на новому місці. Вони не витримують випробувань і не можуть опікуватися дітьми. Так з'являються сім'ї, які зі статусу «родини у складних життєвих обставинах» переходять в інший статус, коли виникає необхідність обмеження батьківських прав. Значною проблемою, яка нині лише намічається, але дуже гостро постане з часом, є діти, які не мають підтвердження втрати одного або обох батьків, які потрапили безвісти в зоні проведення АТО, потрапили у полон чи похоронені в безіменних могилах. Адже вони не можуть бути

Окупаційна влада змінює все на підвладній їй території. Численні повідомлення з Кримського півострова свідчать про утиски і дискримінацію українських та кримськотатарських дітей.

всиновленими і щонайменше три роки проведуть в інтернатах, поки їхніх батьків офіційно визнають померлими.

Зоною тривоги стали прийомні сім'ї та діти, які перебувають на патронажному вихованні. Якщо інтернати в основному вивезли дітей з небезпечної зони, то значна частина родин, де виховуються діти-сироти, залишилася на території АТО. Про таких дітей обмаль інформації, прийомні батьки не можуть отримувати допомогу на них, і це викликає серйозне занепокоєння. А ще від самого початку воєнних дій українські сироти стали своєрідною зброєю в інформаційній війні проти України. Російські ЗМІ намагалися всіляко знівельювати зусилля української влади щодо організації безпеки дітей. Численні спроби вивезення сиріт з України викликали обурення світової спільноти і змусили окупантів повернути їх на Батьківщину.

ОСВІТА ВІД ОКУПАНТА

Окупаційна влада змінює все на підвладній їй території. Численні повідомлення з Кримського півострова свідчать про утиски і дискримінацію українських та кримськотатарських дітей. Так, зі шкільної програми зникла українська мова, зазнає утисків освітній процес кримськотатарською, місцеві школи скасували навчання українською в початкових класах. Отже, українські та кримськотатарські школярі втратили можливість отримати повну середню освіту рідною мовою. До анексії в Криму працювало сім українських, 15 кримськотатарських та майже 600 російськомовних шкіл. Нині ситуація кардинально змінилася – фактично в єдиній українській школі-гімназії в Сімферополі зберігається лише одна паралель для навчання українською (1 вересня тут почали роботу дев'ять класів з українською мовою навчання та

31 російськомовний клас). Закриваються українські школи в Шолкіно та Керчі. Тобто сьогодні українськими в Криму залишаються лише чотири школи, проте їх україномовне майбутнє сумнівне. У Севастополі закрито відділення всеукраїнської організації «Просвіта» імені Т. Шевченка, в Таврійському національному університеті ім. Вернадського в Сімферополі ліквідували факультет української філології. Культурно-релігійна сфера також потерпає від впливу «нововведень»: постійно відбуваються brutальні обшуки мечетей та медресе – навчальних закладів мусульман, де здобувають освіту кримськотатарські діти, вилучається релігійна література.

зовного віку, які є членами або приписані до збройних сил країни чи будь-яких інших формувань, які беруть або не беруть участі в збройному конфлікті. Діти-солдати виконують різні функції – від безпосередньої участі у бойових діях до тилового забезпечення і підтримки. Їх можуть використовувати й по-іншому, наприклад, як секс-рабів. Згідно з так званими «Кейптаунськими принципами», які містять рекомендації для урядів і спільнот, що були прийняті на міжнародній зустрічі в 1997 році, термін «діти-солдати» може застосовуватися не лише щодо дітей, які носять чи носили зброю.

У світовій практиці існує чотири основні підходи до розв'язання про-

якої участі в збройних силах осіб, які не досягли 18 років. Інша норма має зобов'язати держави, які використовували дітей-солдатів, демобілізувати і реінтегрувати їх у цивільне суспільство, у тому числі шляхом їх возз'єднання з родинами, забезпечуючи відповідну підготовку або допомагаючи їм в інший спосіб.

Та вочевидь правила і постанови міжнародної спільноти не діють там, де триває війна, орудують терористи і править закон сили. Законодавчо такі діти недостатньо захищені, хоча Україна й ратифікувала протокол до Конвенції ООН про права дитини «Про запобігання залученню дітей до збройних конфліктів». У Законі України «Про охорону дитинства» вказано, що дитину не може бути залучено до участі у збройному конфлікті, і держава вживає всіх заходів для протидії цьому. 2011 року Комітет ООН з прав дітей рекомендував Україні запровадити кримінальне покарання за такі дії. Це означає, що якщо людина вербує дитину для участі в збройному конфлікті, дає їй автомат, то це є карним злочином.

З Кримського півострова на материкову Україну перевезено 495 членів сімей українських прикордонників. Серед них 252 дитини: 144 – дошкільного віку, 91 – шкільного, 8 – студентів.

Про освітній процес на території так званої ДНР та ЛНР годі й згадувати. Чи може він нормально тривати, коли доволу стріляють, а до класу в будь-яку мить можуть увірватися озброєні люди?

«ДІТИ-КОМБАТАНТИ»

Залишаючись на території, підпорядкованій так званим ДНР та ЛНР, діти наражаються на ще більшу небезпеку, аніж голод і холод безпритульності. Вони можуть загинути під час обстрілів чи потрапити на заміновану територію. Під час АТО в Донецькій області загинуло 23 дитини у віці до 18 років, 45 дітей поранено. За деякими повідомленнями, сепаратисти використовують місцевих дітей як збирачів інформації та розвідників.

У міжнародному гуманітарному праві дітей-солдатів визначають як осіб допри-

блеми дітей-солдатів: запобігання, розвиток норм, силове примушення, а також програми із роззброєння, демобілізації та реінтеграції.

Превентивні заходи скеровані на усунення чинників, що призводять до залучення і використання дітей-солдатів. Окрім того, докладаються широкомасштабні зусилля щодо запобігання виникненню збройних конфліктів, багато країн і міжнародних організацій розробляють відповідні інструкції для свого персоналу, що працює в зонах потенційних конфліктних ситуацій.

Норми щодо дітей-солдатів інтенсивно розвиваються в різних сферах. Встановлення мінімального віку призову та участі в бойових діях є одними з найважливіших. Правозахисники продовжують кампанію із заборони будь-

Триває війна, гинуть люди. Переважно це молоді чоловіки у віці 30–40 років. За офіційними даними, за період проведення антитерористичної операції загинуло близько 4 тис. українських військовослужбовців і добровольців та більше 60 прикордонників. Тобто принаймні на половину з них вдома чекали діти! Це трагедія, що залишиться назавжди в серцях людей. І які б пільги не отримали сироти, які б слова не виголошувалися з трибун, ніщо не замінить їм гірку втрату. Діти не хочуть бути дітьми загиблих героїв, вони прагнуть бути просто дітьми зі звичайним щасливим дитинством. К

Підготувала ЛАРИСА СОБА

КОЛИ ХВОРІ ВІЙНОЮ...

НЕ БІЙТЕСЯ ЗВЕРНУТИСЯ ДО ФАХІВЦІВ

Нинішнє покоління дітей вже називають дітьми війни. Ніхто не знає, яким воно буде. Про те, як вплине війна на маленьких українців, які вже не згадуватимуть своє дитинство як безхмарне, ми поспілкувалися з доктором медичних наук, професором кафедри дитячої, соціальної і судової психіатрії НМАПО імені П.Л. Шупіка, директором Київського міського Центру «Психічне здоров'я дітей і підлітків» при КМКПНЛ №1 Анатолієм Павловичем ЧУПРИКОВИМ.

– Анатолію Павловичу, наші читачі – це переважно родини прикордонників. Як і багато українських громадян, вони виїхали зі східних регіонів України та анексованого Криму, рятуючись від війни й окупації. Які наслідки може мати це для дітей?

– Перш за все як лікар я рішуче засуджую військові конфлікти. Діти у цій ситуації є стороною, яка страждає найбільше. Навіть раптова зміна місця проживання через загрозу для життя – це стресова ситуація, яка має наслідки. Тому не-

має сумніву, що частина дітей реагує нав'язливими страхами. На щастя, дитяча психіка досить варіативна і легко пристосовується до тих чи інших обставин. Головне, щоб хтось із рідних був поруч, аби дитина не почувалася незахищеною, кинутою.

Я сам у дитинстві був свідком того, як приїжджала санітарна «літучка», такий паровозик з вагонами із передової, і звідти вивантажували поранених. Причому були такі тяжкопоранені, що помирали в дорозі, і їх просто одразу складали, можна сказати, штабелями. Багато чого довелося тоді пережити. Та зі мною була мама, медична сестра приймального відділення евакогоспіталю. Її захист і турботу я відчував постійно. І всі ті жахіття мені легше було пережити.

– Чи готові українські психологи і психіатри до можливих наслідків у розвитку дітей, які нині відчувають на собі тягар війни?

– Наші дитячі психіатри мають значний досвід роботи з дітьми, які постраждали в результаті, скажімо, природних катастроф. Згадую Спітакський землетрус у Вірменії. Це було жахливо... Уявіть, наляканих, скалічених дітей діставали з-під завалів. Декому довелося ампутувати ручку, ніжку через те, що їх придавило балкою і тривалий час відбувалося відмирання. Я тоді працював у Москві і пам'ятаю: якщо повз лікарню, де лежали ці діти, проїжджав важкий вантажний транспорт, від гуркоту якого стара будівля здригалася, то вони кричали: «Ой, знову землетрус!» і ховалися під ліжка. Тобто пережите запам'яталося, і той страх смерті супроводжуватиме їх все життя.

Сьогодні терористи беруть дітей в заручники, вбивають. Повчальним для дитячих психіатрів є приклад роботи з дітьми Беслана. Хоча це було в Росії, але ж спеціалісти спілкуються один з одним. Більше того, українські психіатри приймали тоді дітей Беслана, працювали з ними. І ми знаємо, що серед цих дітей, на очах яких вбивали брата, сестру, батька, розвивалися тривалі психічні розлади, які доводилося серйозно лікувати. Тим більше, що поведінка дитини часто залежить від оточення. А в цьому випадку реакція оточуючих була надто несприятливою. Мама за кавказьким звичаєм мали кричати, вити за померлими, і це триває не один день. Там працювали спеціальні бригади психологів, психіатрів, зокрема російські, з Інституту імені Сербського. Українські вже в Криму продовжували реабілітацію постраждалих. Наслідки, звичайно, були дуже серйозні для подальшого розвитку цих дітей.

– Будемо сподіватися, що такого жахіття в Україні не буде...

Діти у військових конфліктах є стороною, яка страждає найбільше. Навіть раптова зміна місця проживання через загрозу для життя — це стресова ситуація, яка має наслідки. Тому немає сумніву, що частина дітей реагує нав'язливими страхами.

– Не дай боже! Та навіть те, що діти переживають зараз, в кінцевому результаті досить велика психічна травма для них. Тому я раджу батькам не чекати, поки само минеться, а звертатися до психологів, психотерапевтів. Сьогодні є територіальні центри, де проводиться психологічна робота і з дорослими, і з дітьми. Якщо психологи не зарадять, психіатри готові допомогти дітям, вивезеним із «гарячих» точок. Спочатку це психологічна допомога і спроба зарадити проблемі відносно простими методами. Потім можна звернутися до лікарів, які зроблять відповідні призначення ліків, досить безпечних, що врівноважать внутрішній світ дитини, зменшать страхи, полегшать стан дезорієн-

тації, в якому досить часто перебувають діти після пережитого. Звичайно, це залежить від віку. У найменших дітей переживання затримуються ненадовго. З дітьми більш старшого віку складніше – вони все пам'ятають, і спогади ці наполегливо повертаються.

Для кожного віку характерні відповідні психотерапевтичні підходи, в тому числі фармакологічні. Ще до початку у нас воєнних дій мені довелося працювати з шестирічною дівчинкою, яка поїхала з мамою відпочивати до Єгипту. Через складну ситуацію вони не потрапили до свого літака. З великими труднощами їм вдалося сісти в інший український літак, на який не мали квитків,

вони навіть не мали коштів, щоб комусь зателефонувати і попросити про допомогу. А слід сказати, що дівчинка з мамою – єврейки. І ось, уявіть, в салон літака увірвалися озброєні єгипетські спецназівці, араби, і намагалися витягти бідних маму з дитиною з літака. На щастя, пасажери втрутилися, захистили.

Після цього інциденту поведінка дитини змінилася. Вона часто вередувала, а побачивши арабів по телевізору – плакала і кричала, намагалася втекти з квартири, погано їла й спала. Саме з цією дівчинкою я працював. Слава Богу, все

закінчилося благополучно. Тобто важливо вчасно звернутися до фахівця.

– Що можуть зробити самі батьки, як їм слід поводитися, якщо немає можливості звернутися до відповідного фахівця найближчим часом? Якщо це прикордонний загін, військове містечко, чи вони на території воєнних дій?

– Евакуювати дитину – це батьки повинні зробити не зволікаючи. Звичайно, існують заспокійливі чаї, якщо є достатньо води для заварювання трав'яних зборів. В такій ситуації, як відомо, існує дефіцит питної води. Якщо є можливість, можна робити ванни із заспокійливими травами. І приділяйте дитині більше уваги, будьте з нею терплячими й ласкавими.

– Суто практичне питання. Не всі батьки розуміють, що настав час, коли варто звернутися хоча б до психолога. Анатолію Павловичу, поясніть, які симптоми свідчать, що з дитиною не все гаразд?

– Якщо дитина бачить, наприклад, моторошні сни, раптово прокидається вночі, плаче, лякається. Це симптоми, які спостерігаються найчастіше, хоча вдень з нею ніби все гаразд, – вона спокійна, грається з іншими дітьми. Страхі взагалі характерні для дитячого віку. І це добре, адже такою є захисна реакція. Та якщо страхи посилюються і заважають дитині ходити чи то до садочка, чи до школи, виконувати домашнє завдання, тоді це саме той момент, коли слід приділити їй особливу увагу. Може погіршитися апетит. Дитина стає замкнутою, віддаляється від однолітків. Або, навпаки, стає надто метушливою. Це також може бути ознакою невротизації, якщо до цього вона була більш спокійною. Раптова зміна поведінки є свідченням психотравмуючого чинника, який вплинув на дитину. Головне – не боятися звернутися до фахівців. **к**

Бесіду вела Леся МЕДВЕДЕНКО

ЗБЕРЕГТИ ВІРУ...

Лихоліття війни змінює звичний для нас світ. Якщо дорослі не впевнені у завтрашньому дні, то що говорити про дітей. Когось війна позбавляє людяності, а комусь додає сили й віри. Маленькі прикордонники сьогодні, як і тисячі українських дітей, потребують особливої турботи. Вони не повинні розплачуватися за помилки дорослих. У них має бути теплий дім, їжа, одяг, право на освіту, оздоровлення, повагу і любов. Нині, коли їхні батьки охороняють рубежі нашої країни, держава має дбати про них. А поки вона збирається з силами й думками, про дітей і родини прикордонників дбають профспілкові та громадські організації. Про допомогу дітям прикордонників і не тільки розповіла голова Об'єднаної профспілки Держприкордонслужби України Антоніна ПТИЦЯ.

– Антоніно Миколаївно, яку допомогу надає профспілка родинам з дітьми, які змушені були залишити свої домівки?

– Якщо говорити про самий початок, коли сім'ї прикордонників почали виїжджати з Криму, ми одразу включилися в роботу. Шукали готелі на перші дні, щоб хоча б на тиждень поселити людей. Нам вдалося тоді розмістити переселенців у готелях «Дніпро», «Славутич», «Русь». Потім їм дали помешкання в гуртожитку.

А з початком літнього періоду займалися організацією оздоровлення дітей. Звернулися до Благодійного фонду «Карітес» і відправили групу дітей переселенців до Центру відпочинку в селі Яблуниця, що в Карпатах. Крім того, у нас є профспілковий табір «Дружба» в Одесі, – туди ми направили дітей, які переїхали з Житомирської області, Овруча, Іванкова. Потім я займалася пошуком дитячих та благодійних фондів. Так, за сприяння Голови правління Дитячого фонду України Валентини Симоненко 42 дитини персоналу відомства три тижні відпочивали у Малопольському воєводстві Польщі. Згодом через благодійний фонд «Допомога дітям України», який очолює Ігор Биков, група дітей виїхала на відпочинок до польського Вроцлава. Профспілка оплатила транспорт

і страховку, все інше – перебування, харчування, екскурсії – польська сторона. Крім того, за допомогою Федерації дитячих організацій України та голови цієї організації Тетяни Гончарової ми на пільгових умовах повезли дітей до оздоровчого табору «Петрос», що в селі Татарів на Прикарпатті. Там так цікаво! Мабуть, це найкраще, що є зараз в Україні для дітей. У таборі дуже хороша підготовча база для вихователів, відпочи-

нок чудово організований. В цій поїздці були діти з усього кордону – Чоп, Одеса, Маріуполь, Суми, Харків, Херсон, Білгород-Дністровський, Мукачеве, Луцьк, Мостиська. По одній – дві дитини з кожного прикордонного загону. А от у Вроцлав їздили переважно діти з Криму.

– Чи сподобалося дітям у Польщі?

– Так сподобалося, що не хотіли повертатися. Якби ви бачили, як вони спілкувалися з польськими однолітками, не знаючи мови! А почалося все зі спорту. Виявилось, що наші діти не вміють грати у волейбол! То я їх вчила. А допомагав мені голова профспілки Мостиського прикордонного загону Віктор Зигмунтович Копач, який нас супроводжував у цій поїздці. До речі, без нього було б складно, він дуже допомагав як психолог. Міг розрядити і владнати будь-яку

Найцінніше те, що за поїздки всі дуже здружилися — і між собою, і з місцевими. Кинули свої гаджети й поринули у зовсім іншу реальність, інший світ.

ситуацію, бо спочатку діти були неконтактні, спілкуватися не могли, крім планшетів і телефонів нічим не цікавилися. І це при тому, що ми жодного дня не сиділи на місці: їздили до Кракова, Велички, відвідували зоопарк, музеї, храми, навіть у гори ходили. А ще нам пощастило взяти участь у святкуванні Дня європейського прапора. Програма відпочинку виявилася дуже цікавою. Представники Яблонської гміни влаштовували для наших дітей майстер-класи з хенд-мейду, з народних танців. Справжньою подорожжю в казку стала екскурсія в Соляні печери. Діти годинами бродили підземними лабіринтами. Відвідали ми й кінотеатр 5D, якого в Україні ще немає. Та найцінніше те, що за поїздки всі дуже здружилися – і між собою, і з місцевими. Кинули свої гаджети й поринули у зовсім іншу реальність, інший світ.

– Профспілка й зараз працює над новими програмами для відпочинку дітей прикордонників?

– Так, ми продовжуємо роботу в цій сфері. Нещодавно за ініціативою Посольства Грузії дві групи дітей прикордонників побували на Чорноморському узбережжі – в Батумі, Кабулетті.

У стадії підготовки ще одна поїздка до Грузії. До грудня, можливо, наші сусіди приймуть ще одну групу. В цю поїздки намагаюся зібрати саме дітей загиблих прикордонників.

– Антоніно Миколаївно, а на зимові канікули плануєте відпочинок маленьких прикордонників?

– Якщо залишаться кошти, то поведемо дітей до Діда Мороза в Білорусь. Можливо, якусь частину батьки оплатять. Вже замовили автобус на 19 грудня, розробили програму, щоб потрапити саме на свято Святого Миколая. Це цікаво, нехай діти побачать інший світ. Коли помічаєш радість в очах дітей, то й сама отримуєш задоволення.

– Як, за Вашими спостереженнями, діти реагують на події в країні?

– Те, що відбувається зараз на сході, – тяжке випробування для наших дітей. Схід і Захід, сепаратисти, збройне протистояння між людьми, які були однією великою сім'єю... Все це дуже складно для їхнього розуміння. Вони ще не здатні аналізувати, сприймають те, що відбувається, так, як подає це їм доросле оточення. Ми побували у Львові, спілкувалися з львів'янами. Що сказа-

ти?.. Непросто все. Звичайно, за кілька днів діти здружилися, досі спілкуються, але сама ситуація насторожує.

– Так, ситуація тривожна чи не у всіх сферах. Вам це відомо, мабуть, як нікому.

– Важливо не стояти осторонь, адже особливої підтримки потребують і діти, і родини переселенців, і поранені, і ті, хто на передовій. Ми намагаємося допомагати, чим можемо, звичайно. Наприклад, профспілка придбала чотири реабілітаційні путівки в Кончі-Заспі. Всі члени профспілки допомагали тим, хто воює на сході: купували бронезилети, наколінники, аптечки, білизну, взуття тощо.

– Як відомо, створено благодійний фонд для таких цілей.

– Так, кошти фонду призначені для підтримки поранених та родин загиблих. Усі профспілкові організації перераховували кошти, ніхто не залишився байдужим.

– З якими проблемами найчастіше звертаються і чи вдається їх вирішити?

– Часто звертаються для консультацій, коли виникають проблеми зі здоров'ям. Зокрема, були звернення з Херсона, Могилів-Подольського, Сум. Щодо кадрових питань, то досить часто трапляються проблеми. З Луганського загону останнім часом телефонують працівники ДПСУ, бо вони

фактично залишені напризволяще: роботи немає, трудових книжок немає. Не всі ж можуть виїхати. Голова тамтешньої профспілки, наприклад, залишилася в Луганську, де немає електрики й газу. Становище скрутне: мама з переламом стегна – не ходить, чоловік після інсульту, син переніс Боткіна. Я зверталася до Східного регіонального управління, адже виходить, що військовослужбовці виїхали, а працівники залишилися сам на сам зі своїми проблемами. З вирішенням кадрових питань було б важко без допомоги начальника відділу управління кадрів полковника Олександра Гуменюка. А так вдається допомогти багатьом.

– На окупованій території залишився санаторій ДПСУ «Прикордонник». Підтримуєте з ним зв'язок?

– Так, з ним якраз не було проблем. Майже кожного дня контактуємо з головою тамтешньої профспілки, всі питання вони самостійно вирішили. Постійно спілкуємося з профспілкою Маріуполя. Там постала гостра проблема: під час організаційно-штатних змін, напередодні зими, було повідомлено про звільнення оператора котельної і кухарів. Добре, що голова профспілки вчасно зателефонувала і вдалося вирішити ситуацію. Це просто бездумність і байдужість до людей.

– Антоніно Миколаївно, Ви постійно з тими, хто потребує підтримки. На Вашу думку, в такий скрутний час, що найголовніше?

– Зберегти в людях віру, що є хтось, кому вони не байдужі. Окремі керівники дбають про працівників, але все неможливо охопити, тому треба бути уважними, реагувати вчасно на потреби людей. Дивись на те, що відбувається, і вкотре переконуєшся: навіть війна нічому не вчить. А варто пам'ятати, що немає нічого ціннішого за життя. А як зберегти це життя? Та хорошим ставленням до людини, вчасним лікуванням, оздоровленням, вчасною виплатою зарплати. Нам насправді досить багато вдається зробити, і коли чую схвальні відгуки або слова вдячності, хочеться зробити ще більше. **к**

Підготувала ЛАРИСА СОБА

КОРДОН

